

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών

Προσεγγίσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Νέες Τάσεις του Παιδικού Θεάτρου στην Ελλάδα

POST GRADUATE THESIS

New Trends in Children's Theater in Greece

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ(ΤΩΝ)/NAME OF STUDENTS

Χριστίνα Πολυδωροπούλου

Xristina Polidoropoulou

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

Χριστίνα Παλαιολόγου

Xristina Palaiologou

ΑΙΓΑΛΕΩ/ΑΙΓΑΛΕΟ 2022

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-Institutional Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS
New Trends in Children's Theater in Greece

Xristina Polidoropoulou
21095
polydchristina@gmail.com

FIRST SUPERVISOR
Xristina Palaiologou

SECOND SUPERVISOR
Mareta Sidiropoulou

AIGALEO 2022

Επιτροπή εξέτασης

Ημερομηνία εξέτασης:

Ονόματα εξεταστών

Υπογραφή

1^{ος} Εξεταστής Χριστίνα Παλαιολόγου

2^{ος} Εξεταστής Ελένη Κατσιάδα

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Πολυδωροπούλου Χριστίνα του Κωνσταντίνου, με αριθμό μητρώου 21095 φοιτήτρια του Διϊδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων των Τμημάτων Βιοϊατρικών Επιστημών/ Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία/Παιδαγωγική τμήμα των Σχολών Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας/Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Πολυδωροπούλου Χριστίνα

X

Christina Polidoropoulou

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα κα Παλαιολόγου Χριστίνα για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση της, κατά την συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, που με έχει στηρίξει υλικά και ηθικά, σε όλη την πορεία των σπουδών του, ενθαρρύνοντάς με, ξεπερνώ κάθε δυσκολία και να πραγματοποιώ τα όνειρα μου.

Περίληψη

Εισαγωγή: Το παιδικό θέατρο συμβάλλει αναμφίβολα στην καλλιέργεια των νέων ατόμων, όσον αφορά την έκφραση των σκέψεων, των συναισθημάτων τους και τον εμπλουτισμό του γνωστικού κεφαλαίου τους. Ειδικά από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, το παιδικό θέατρο έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ολιστική εξέλιξη του παιδιού, καθώς προάγει φιλόδοξες προτάσεις προς τους νεαρούς θεατές, βασιζόμενο σε καινοτόμες πρακτικές και σε σύγχρονες μεθόδους, όσον αναφορά τα θεατρικά έργα και την σκηνική γλώσσα.

Σκοπός: Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τις νέες τάσεις του παιδικού θεάτρου στην Ελλάδα, σε μία προσπάθεια να σχηματιστεί μία πληρέστερη άποψη για τον ρόλο που το παιδικό θέατρο διαδραματίζει στους ανήλικους θεατές.

Μέθοδος: Η μέθοδος που εφαρμόζεται στην παρούσα έρευνα είναι η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση. Συγκεκριμένα μελετώνται πρωτογενείς πηγές που αναφέρονται στην εικόνα που παρουσιάζει το σύγχρονο θέατρο στην Ελλάδα, από το 1920 και έπειτα. Τα δεδομένα της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης αναλύονται με βάση την ανάλυση περιεχομένου. Στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν 19 πρωτογενείς έρευνες που αφορούν τη συμβολή του ελληνικού θεάτρου στην ανάπτυξη των ανηλικών θεατών.

Αποτελέσματα: Η έρευνα κατέδειξε την πολύπλευρη συμβολή του παιδικού θεάτρου στο παιδί καθώς επιδρά σε αυτό, παιδαγωγικά, κοινωνικά, ψυχοπαιδαγωγικά. Το παιδικό θέατρο βοηθά το παιδί να αναπτύξει το γνωστικό κεφάλαιο του, την μαθησιακές, κοινωνικές ψυχικές, συμπεριφορές δεξιότητές του και να αναπτυχθεί ολιστικά ως προσωπικότητα

Συμπεράσματα: Το παιδικό θέατρο συμβάλλει στην πολύπλευρη ανάπτυξη του ανήλικου θεατή, τόσο σε επίπεδο προσωπικότητας, όσο και εκπαίδευσης. Παρατηρήθηκε βελτίωση του γνωστικού κεφαλαίου των παιδιών, καλλιέργεια της κριτικής σκέψης τους, βελτίωση της δημιουργικότητας τους και της φαντασίας τους. Επίσης ανέπτυξαν οι ανήλικοι θεατές τις κοινωνικές και διαπροσωπικές δεξιότητες τους, την συμπεριφορά τους, την αυτοπεποίθηση και αυτοαντίληψη τους, με αποτέλεσμα την ολιστική ανάπτυξη της προσωπικότητας τους.

Λέξεις κλειδιά: Παιδικό Θέατρο, Εκπαίδευση, Ανήλικοι Θεατές

Abstract

Introduction: Children's theater undoubtedly contributes to the cultivation of young people in terms of the expression of their thoughts, feelings, and the enrichment of their cognitive capital. Especially since the end of the 20th century, the children's theater has played a decisive role in the holistic development of the theater, promoting ambitious proposals to young spectators, based on innovative practices and modern methods regarding plays and stage language.

Purpose: The purpose of this paper is to investigate the new trends of children's theater in Greece, to form a more complete view of the role that children's theater plays for underage viewers.

Method: The method applied in this research is the systematic bibliographic review. Specifically, primary sources are studied that refer to the image presented by the modern theater in Greece, from 1920 onwards. Data from the systematic literature review are analyzed. The research included 19 primary studies concerning the contribution of Greek theater to the development of underage viewers.

Results: The research demonstrated the multifaceted contribution of children's theater to the child as it affects him pedagogically, socially, psychopedagogically. Children's theater helps the child to develop his cognitive capital, his learning, social mental, behavioral skills and to develop holistically as a personality.

Conclusions: The children's theater contributes to the multi-faceted development of the minor viewer, both in terms of personality and education. An improvement of the children's cognitive capital, cultivation of their critical thinking, improvement of their creativity and imagination was observed. The minor viewers also developed their social and interpersonal skills, their behavior, their self-confidence and self-concept, resulting in the holistic development of their personality.

Key words: Children's Theatre, Education Minor Viewers

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	6
Περίληψη.....	7
Abstract.....	9
Συντομογραφίες.....	Error! Bookmark not defined.
Πρόλογος.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	13
1.1 Σκοπός της Έρευνας.....	13
1.2 Μεθοδολογία της Έρευνας.....	13
1.3 Κριτήρια Ένταξης και Αποκλεισμού των Ερευνών	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ	17
2.1 Ορισμός του Παιδικού Θεάτρου	17
2.2 Ιστορικό Πλαίσιο – Το παιδικό Θέατρο στην Ελλάδα.....	18
2.3 Ο Ρόλος του Παιδικού Θεάτρου.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	29
3.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	29
3.2 Συζήτηση	38
Συμπεράσματα.....	39
Αναφορές.....	41

Πρόλογος

Το παιδικό θέατρο έχει αποτελέσει αντικείμενο πραγμάτευσης πολλών μελετητών (Wood & Grant, 1997· Schonmann, 2006· Maguire & Schuitema, 2012), με αποτέλεσμα να υπάρχει ποικιλία προσεγγίσεων, ακόμη και στον ορισμό που αποδίδεται στην έννοια. Αδρομερώς μπορεί να λεχθεί, ότι το παιδικό θέατρο αποτελεί μία μορφή τέχνης (Maguire & Schuitema, 2012). Πρόκειται για επίσημη θεατρική εμπειρία, κατά την οποία ένα θεατρικό έργο παρουσιάζεται σε κοινό ανήλικων θεατών (Goldberg, 1975). Το παιδικό θέατρο δημιουργείται και παίζεται αποκλειστικά για παιδικό κοινό, είτε από παιδιά ηθοποιούς, είτε από ενήλικες επαγγελματίες, είτε από τον συνδυασμό τους.

Αν και από πολλούς το παιδικό θέατρο θεωρείται αρκετά απλή και εύκολη διαδικασία, μία διασκεδαστική συνθήκη, όπου τα παιδιά είτε μόνα τους, είτε μαζί με τους γονείς παρακολουθούν ένα σχετικά εύκολο θεατρικό έργο, δανεισμένο τις περισσότερες φορές από ένα παιδικό βιβλίο, ωστόσο το παιδικό θέατρο είναι κάτι πολύ περισσότερο. Με βάση αποτελέσματα αρκετών ερευνών, έχει καταδειχθεί ότι στην πραγματικότητα το παιδικό θέατρο επιφέρει σημαντικό αντίκτυπο στους ανήλικους θεατές, συμβάλλοντας καθοριστικά στην αναπτυξιακή πορεία τους, καθώς βοηθά στην αύξηση της νοημοσύνης τους, στην καλλιέργεια της φαντασίας τους, στην κατανόηση της διαφορετικότητας μεταξύ των ανθρώπων, στην οικοδόμηση της ενσυναίσθησης, (Radloff, 2016· Galvan & Galvan, 2017·). Επίσης έχει καταδειχθεί ότι το παιδικό θέατρο μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά στο πλαίσιο παρέμβασης, με στόχο τη θεραπεία και την ενδυνάμωση των ανήλικων θεατών, προκειμένου να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά συναισθηματικά προβλήματα, τη θλίψη ή το τραύμα (Forrest-Bank et al., 2016). Τα παιδιά μέσα από τη θεατρική τέχνη, είτε ως ηθοποιοί, είτε ως θεατές, έχουν τη ευκαιρία να εκφράσουν τις απόψεις τους και να μοιραστούν τις εμπειρίες τους (Salmon & Rickaby, 2014).

Αν και ψήγματα του παιδικού θεάτρου μπορεί να εντοπιστούν από την περίοδο της αρχαιότητας στην περίπτωση της Ελλάδας, το παιδικό θέατρο στη σύγχρονη μορφή του, έχει ως αφετηριακό σημείο το 1920. Από το προαναφερόμενο σημείο και έπειτα, το παιδικό θέατρο περνά σε μία νέα εποχή, όπου ιδρύονται οι πρώτες παιδικές σκηνές, με την θεατρική πράξη να απευθύνεται αποκλειστικά σε παιδιά (Λαδογιάννη, 2011).

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να διερευνήσει τις νέες τάσεις του παιδικού θεάτρου στην Ελλάδα, με απώτερο στόχο να καταδείξει τη συμβολή του στην ελληνική κοινωνική πραγματικότητα. Ο παραπάνω στόχος θα επιδειχθεί μέσω συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης, η οποία θα αφορά πρωτογενείς πηγές (π.χ. άρθρα, έρευνες, διδακτορικές

διατριβές κτλ.), μέσα από τις οποίες, αναμένεται να ερμηνευτεί ο πολυδιάστατος ρόλος του θεάτρου και η σημαντική συμβολή του στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των ανηλίκων θεατών. Αναμένεται να καταδειχθούν τα σημαντικά ακαδημαϊκά κοινωνικά και συναισθηματικά οφέλη που αποκοιμίζουν οι νεαροί θεατές, από το θέατρο. Για παράδειγμα, είναι πιθανό να αναγνωρίσουν τα άτομα από την παιδική ηλικία, τη σημαντική θέση που μπορεί να κατέχει η τέχνη στη ζωή τους, να αποκτήσουν ελπίδα για το μέλλον τους, την ικανότητα να οραματίζονται μία μελλοντική επιτυχημένη ζωή (Greene, et al., 2018). Επίσης η παρούσα έρευνα αναμένεται να καταδείξει ότι το θέατρο βελτιώνει τη δέσμευση και τη συμπεριφορά των μαθητών στο σχολικό περιβάλλον, συνθήκη που επηρεάζει θετικά την σχολική επίδοση τους. Αυξάνεται επίσης η επιτυχία των μαθητών σε τυποποιημένες δοκιμασίες, βελτιώνονται οι δεξιότητες τους στον γραπτό λόγο και οι αφηγηματικοί μηχανισμοί (Maliekel et al., 2019).

Η παρούσα εργασία αποτελείται από 3 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας. Αναλυτικότερα περιλαμβάνεται ο ερευνητικός σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα, η μεθοδολογία της έρευνας και τα κίνητρα επιλογής της, τα κριτήρια ένταξης και αποκλεισμού του πρωτογενούς υλικού που συμπεριλήφθηκε στην έρευνα. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η έννοια και το περιεχόμενο του παιδικού θεάτρου, το ιστορικό πορεία του παιδικού θεάτρου στην Ελλάδα τον 20^ο και 21^ο αιώνα και ο ρόλος του παιδικού θεάτρου. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας και η συζήτηση, ενώ ακολουθούν τα συμπεράσματα, οι προτάσεις και οι βιβλιογραφικές αναφορές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1.1 Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει τις τάσεις του σύγχρονου παιδικού θεάτρου στην Ελλάδα. Ειδικότερα η εργασία διερευνά πως το παιδικό θέατρο επιδρά στην ανάπτυξη του ανήλικου - θεατή συμβάλλοντας στην αρμονική ένταξη του στο κοινωνικό περιβάλλον. Τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας είναι τα ακόλουθα :

- Το παιδικό θέατρο επιτελεί παιδαγωγικό ρόλο;
- Ποιες είναι οι δεξιότητες του παιδιού που προάγει το παιδικό θέατρο;
- Μπορεί το θέατρο να προάγει στην ολιστική ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών;

1.2 Μεθοδολογία της Έρευνας

Ως πιο κατάλληλη μέθοδος έρευνας για να πραγματοποιηθεί η παρούσα πτυχιακή εργασία θεωρήθηκε η βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου έγινε με γνώμονα αρχικά το γεγονός, ότι το ερευνώμενο αντικείμενο δεν είχε μελετηθεί σε βάθος, με αποτέλεσμα οι υπάρχουσες πληροφορίες για αυτό να είναι διάσπαρτα αποτυπωμένες σε έρευνες και υπάρχουσα αρθρογραφία, χωρίς ωστόσο να υπάρχει μία συνολική αποτίμηση επί του θέματος. Το δεύτερο κίνητρο που οδήγησε την ερευνήτρια στην επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου ήταν η φύση και η έκταση της εργασίας. Αναλυτικότερα, το περιορισμένο μέγεθος της παρούσας μελέτης, δεν άφηνε για παράδειγμα το περιθώριο να διεξαχθεί μία ποσοτική, ποιοτική ή μικτή έρευνα. Λαμβάνοντας υπόψη τους δύο προαναφερόμενους παράγοντες όπως επίσης και το γεγονός ότι η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση αποτελεί μία αξιόπιστη μέθοδο έρευνας, η οποία βασίζεται σε θεμελιώδεις αρχές σχεδιασμού που συμβάλουν στη τυποποίηση και στην εφαρμογή μίας σταθερής ερευνητικής διαδικασίας, η οποία περιορίζει την πιθανότητα σφαλμάτων, λήφθηκε η απόφαση εφαρμογής της συγκεκριμένης μεθόδου έρευνας στην παρούσα εργασία (Moore, 2006).

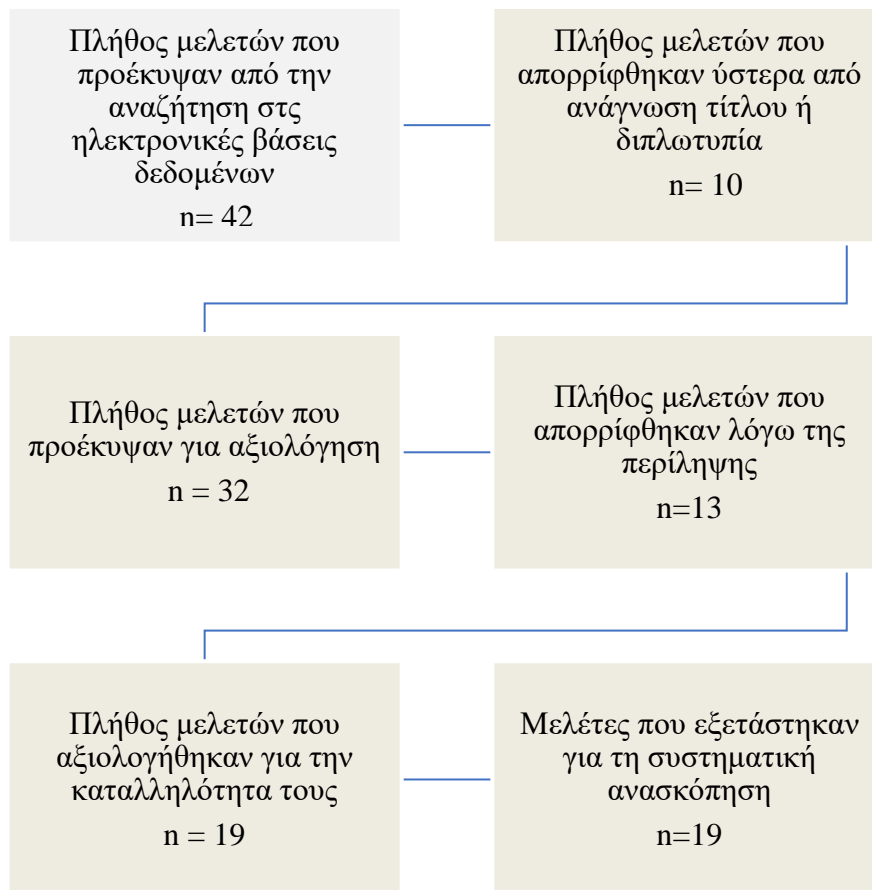
Η έρευνα κατά την εφαρμογή της ακολούθησε τις θεμελιώδεις αρχές της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Αναλυτικότερα η ερευνήτρια διατύπωσε τον σκοπό της έρευνας της, καθόρισε τα κριτήρια εισόδου, καθώς και τα κριτήρια αποκλεισμού της

μελέτης της και προχώρησε στην αναζήτηση και στον εντοπισμό των πρωτογενών πηγών που συνδέονται με την έρευνα της. Ακολούθως από τις συγκεντρωμένες πρωτογενείς πηγές η ερευνήτρια επέλεξε όσες ανταποκρίνονται στην έρευνα και απέκλεισε όσες δεν θεωρούσε αξιόπιστες. Εν συνεχεία προχώρησε στην αποτίμηση των πηγών που επέλεξε, κατέγραψε τα ευρήματα και ερμήνευσε τα αποτελέσματα της έρευνας (Καρασσά, 2006).

Εφαρμόστηκε η προαναφερόμενη διαδικασία, ώστε να γίνει η συγκέντρωση των απαιτούμενων δεδομένων, τα οποία ήταν απαραίτητα για να διεξαχθεί η έρευνα. Όσον αφορά τα κριτήρια εισαγωγής, η ερευνήτρια συγκέντρωσε πρωτογενείς έρευνες που εστίαζαν στο παιδικό θέατρο και στη συμβολή αυτού στην ανάπτυξη των ανήλικων θεατών. Οι πηγές που αξιοποιήθηκαν ήταν ποσοτικές, ποιοτικές ή μικτές, ώστε να καλυφθεί ευρύτερα το πλαίσιο της έρευνας και να διασφαλιστεί η αξιοπιστία του. Όσον αφορά τα κριτήρια αποκλεισμού, η έρευνα απέκλεισε εκείνες τις πρωτογενείς πηγές που δεν ήταν επιστημονικά τεκμηριωμένες και δεν εμπεριείχαν πρωτογενή έρευνα.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το ζήτημα του παιδικού θεάτρου στην Ελλάδα δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς, η ερευνήτρια εστίασε την έρευνα της σε πρωτογενείς πηγές που έχουν δημοσιευθεί σε επιστημονικά περιοδικά ή δημοσιευμένες έρευνες μεταπτυχιακού επιπέδου. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από τον Σεπτέμβριο του 2022 έως τον Δεκέμβριο του 2022. Η αναζήτηση των πρωτογενών πηγών έγινε ηλεκτρονικά στο Google Scholar.

Από την προηγηθείσα αναζήτηση εντοπίστηκαν 42 άρθρα, από τα οποία τα 10 θεωρήθηκαν ακατάλληλα από την περίληψη. Από τα εναπομείναντα 32 τα 19 κρίθηκαν ακατάλληλα λόγω περιεχομένου. Ο συνολικός αριθμός των πρωτογενών πηγών που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα ήταν 19. Η επιλογή των άρθρων έγινε με την μέθοδο PRISMA (Identification – Screening – Eligibility - Included) όπως παρουσιάζεται ακολούθως (Moher et al, 2009), η οποία εφαρμόζεται ευρέως στην περίπτωση της βιβλιογραφικής έρευνας.

Διάγραμμα 1: Prisma διάγραμμα ροής που παρουσιάζει τη διαδικασία αναζήτησης των ερευνών

1.3 Κριτήρια Ένταξης και Αποκλεισμού των Ερευνών

Ως προς τα κριτήρια ένταξης των ερευνών στη συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση αυτά ήταν τα ακόλουθα :

- Τα άρθρα έπρεπε να αφορούν το παιδικό θέατρο και να εμπεριέχουν δεδομένα πρωτογενούς έρευνας
- Η γλώσσα των ερευνών να είναι ελληνική ή αγγλική
- Οι έρευνες να έχουν πραγματοποιηθεί από το 2000 και έπειτα
- Οι λέξεις κλειδιά των πηγών να συνδέονται με τον τίτλο ή και το περιεχόμενο της μελέτης

Τα κριτήρια αποκλεισμού των ερευνών της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης ήταν τα ακόλουθα

- Η μη συσχέτιση του άρθρου με το ερευνητικό αντικείμενο

- Ο μη σαφής προσδιορισμός του δείγματος της ερευνάς
- Το περιορισμένο δείγμα
- Το μη ερευνητικό περιεχόμενο του άρθρου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

2.1 Ορισμός του Παιδικού Θεάτρου

Η ενασχόληση αρκετών μελετητών με το παιδικό θέατρο και τη συμβολή του έχει ως συνέπεια την απόδοση ποικίλων ορισμών γύρω από την έννοια και το περιεχόμενο του. Σύμφωνα με την Λαδογιάννη (2011), το παιδικό θέατρο ορίζεται ως η δραματική παραγωγή και το θέαμα, το οποίο απευθύνεται ρητά σε παιδιά ή που περιλαμβάνει στοιχεία, τα οποία βρίσκουν ανταπόκριση στην επικοινωνία με τους ανήλικους θεατές. Βασική συνιστώσα του παιδικού θεάτρου είναι το στοιχείο της «παιδικότητας», δηλαδή ότι το περιεχόμενο του συνδέεται με την παιδική ηλικία, αποτελώντας μάλιστα ευνοϊκό παράγοντα για να πραγματοποιηθεί η επικοινωνία στο πλαίσιο μιας θεατρικής παράστασης (Λαδογιάννη, 2011).

Εκτός από τη διάσταση της παιδικότητας, μία ακόμη βασική συνιστώσα του παιδικού θεάτρου είναι και η φαντασία, η οποία αποτελεί τον τόπο συνάντησης του θεάτρου με τα παιδιά. Η φαντασία θεωρείται κινητήριος δύναμη στο σύνολο των δράσεων των παιδιών από το μονολογικό παιχνίδι που πραγματοποιεί το παιδί στη νηπιακή ηλικία, έως το παιχνίδι ρόλων κατά την παιδική ηλικία. Αντιστοίχως στο σύγχρονο παιδικό θέατρο, η φαντασία θεωρείται ένα από τα πιο σταθερά στοιχεία από τα οποία χαρακτηρίζεται τόσο το κείμενο, όσο και η ίδια η παράσταση. Το παιδί θεατή αναζητά κατά την παρακολούθηση μίας παιδικής θεατρικής παράστασης να ταξιδέψει στον κόσμο της φαντασίας, σε έναν κόσμο που όλα είναι δυνατά, που δεν κυριαρχούν φυσικοί νόμοι, όπου τα ζώα συνομιλούν με τους ανθρώπους, όπου τα στοιχεία της φύσης βοηθούν τους ήρωες, όπου ένα ασήμαντο αντικείμενο μπορεί να μετατραπεί σε χρήσιμο εργαλείο και να σωθεί ο ήρωας (Greene, et al., 2018).

Το παιδικό θέατρο φέρει ορισμένα γνωρίσματα τα οποία το διακρίνουν από το θέατρο των ενηλίκων. Αναλυτικότερα, το παιδικό θέατρο λειτουργεί υποστηρικτικά της συμμετοχής των παιδιών- θεατών και των παιδιών- ηθοποιών στην παράσταση, ανεξαρτήτως της ποσοστιαίας συμμετοχής τους. Επίσης το παιδικό θέατρο μπορεί να λάβει χώρα στο σχολικό πλαίσιο, ενώ απαραίτητη προϋπόθεση του θεωρείται μία δραματική παραγωγή, η οποία είναι συνδεδεμένη με την ιδιοσυγκρασία του ή φέρει εκείνα τα γνωρίσματα που επιτρέπουν να κατανοήσει το περιεχόμενο της θεατρικής παράστασης και να επέλθει η μέθεξη (Κανατσούλη, 2002).

Οι μορφές που μπορεί να λάβει το παιδικό θέατρο είναι οι ακόλουθες: α) **θέατρο για παιδιά**, το οποίο απευθύνεται σε παιδιά αλλά ερμηνεύεται από ενήλικους ηθοποιούς. Σε αυτή την περίπτωση τα παιδιά απλώς έχουν τον ρόλο του θεατή, είναι οι αποδέκτες των μηνυμάτων τα οποία απορρέουν από τα δρώμενα που πραγματοποιούνται πάνω στη σκηνή. β) **θέατρο με παιδιά**, και σε αυτή την περίπτωση η συγγραφή του παιδικού έργου γίνεται από ενήλικες, αλλά ερμηνεύεται το θεατρικό έργο από παιδιά-ηθοποιούς. Σε αυτή την περίπτωση η συμμετοχή του παιδιού είναι πιο ενεργή καθώς αναπαράγει ρόλους, μέσα από τους οποίους εκφράζεται. γ) Το **θέατρο από παιδιά για παιδιά** αποτελεί μία προχωρημένη μορφή παιδικού θεάτρου, όπου το έργο γράφεται από τα ίδια τα παιδιά μέσω ομαδικής συμμετοχής, τόσο σε επίπεδο σύνθεσης, όσο και σε επίπεδο σκηνικής αναπαράστασης. Αυτή η περίπτωση παιδικού θεάτρου αποσκοπεί τα παιδιά να παίζουν για να εκφραστούν και όχι για να αποσπάσουν κάποιο χειροκρότημα, αλλά για να βιώσουν καταστάσεις που φαντάστηκαν και δημιούργησαν (Σακελλαρίου, 2009).

2.2 Ιστορικό Πλαίσιο – Το παιδικό Θέατρο στην Ελλάδα

Οι ρίζες του παιδικού θεάτρου στην Ελλάδα, έχοντας την μορφή του παραστατικού θεάματος, με το παιδί να συμμετέχει, είτε ως θεατής, είτε ως ηθοποιός ανάγονται στην (Δελώνης, 1987· Καγγελάρη, 1999). Ωστόσο, η δεκαετία του 1920 αποτέλεσε κομβική χρονική περίοδο για την εξέλιξη του παιδικού θεάτρου, καθώς από αυτό το διάστημα και έπειτα ιδρύθηκαν οι πρώτες παιδικές σκηνές, με τη θεατρική πράξη να απευθύνεται κατ' αποκλειστικότητα στο παιδί.

Η Εφροσύνη Λόντου – Δημητρακοπούλου ήταν αυτή που δημιούργησε τις βάσεις για το αυτόνομο παιδικό θέατρο (Δελώνης, 1987· Αναγνωστόπουλος, 1988) . Η Δημητρακοπούλου προερχόταν από αστικό οικογενειακό περιβάλλον, το οποίο συνέβαλε σημαντικά ώστε να αποκτήσει μόρφωση υψηλού επιπέδου. Το 1926 η Δημητρακοπούλου εμφανίστηκε ως δραματουργός στον χώρο του παιδικού θεάτρου, εκδίδοντας τον πρώτο τόμο με τίτλο: *«Παιδικόν θέατρον, μονόπρακτα δράματα, κωμωδία, οπερέττα και φάρσαι παιδικαί»*, το οποίο μεταγενέστερα συμπλήρωσε με δύο ακόμη τόμους (Λαδογιάννη, 2011). Τα κείμενα της πραγματεύονταν την καθημερινότητα του παιδιού, τόσο στο σχολικό, όσο και στο οικογενειακό περιβάλλον. Η Δημητρακοπούλου επεδίωξε μέσω των κειμένων της να εντοπίσει και να διορθώσει τα παιδικά ελαττώματα, όπως για παράδειγμα την αμέλεια ή την αγένεια, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα, τα δημιουργήματά της να χαρακτηρίζονται από έντονο παιδαγωγικό περιεχόμενο (Λαδογιάννη, 2011).

Μερικά χρόνια αργότερα, το 1931 η Δημητρακοπούλου προέβη στην ίδρυση της «Παιδικής και Εφηβικής Σκηνης», όπου και ανέβασε ως πρώτο έργο «*Το τραγούδι της ειρήνης*», με τον τότε πρωθυπουργό της Ελλάδας, Ελ. Βενιζέλο να είναι μεταξύ των θεατών, συνοδεύοντας τον εγγόνο του. Το προαναφερόμενο έργο είχε αποσπάσει βραβείο από την Κοινωνία των Εθνών, καθώς εξήρε την σπουδαιότητα της ειρήνης και της συμφιλίωσης ανάμεσα στους λαούς. Αυτό το θεατρικό έργο εντάσσεται στα αντιπολεμικά λογοτεχνικά κείμενα, τάση που εκείνη την εποχή καλλιεργούταν από τους αριστερούς λογοτέχνες. Παρά το γεγονός ότι η Δημητρακοπούλου δεν ανήκε στον ίδιο ιδεολογικό χώρο, ήταν ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένη απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα που ταλάνιζαν την εποχή της (Λαδογιάννη, 2011).

Τα έργα της ήταν είτε μονόπρακτα, είτε πολύπρακτα, αποσκοπώντας να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά απέναντι σε ζητήματα όπως ήταν η αδικία, η σκληρότητα, αλλά και αρετές όπως είναι η φιλοπατρία, η φιλανθρωπία και η φιλαλήθεια. Η Δημητρακοπούλου επεδίωκε να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά δια μέσου της θεατρικής αγωγής προς την ανάπτυξη των προαναφερόμενων αρετών και την απομάκρυνση τους από αρνητικά συναισθήματα (Λαδογιάννη, 2011). Από τα έργα της Δημητρακοπούλου απουσιάζει το παραμύθι, καθώς αποτελούσαν ελαφρά δράματα, οπερέτες, κωμωδίες, μονόπρακτες φάτσες με τη συνοδεία ασμάτων (Καγγελάρη, 1999).

Μία ακόμη σημαντική προσωπικότητα που συνέβαλλε καθοριστικά στην εξέλιξη του παιδικού θεάτρου ήταν Αντιγόνη Μεταξά – Κροντηρά, η οποία ήταν ευρέως γνωστή ως η «Θεία Λένα» του ραδιοφώνου. Κεφαλλονίτισσα, προερχόμενη από επιφανή οικογένεια, γεννήθηκε στην Αθήνα, πραγματοποιώντας σπουδές στο Παρίσι στον τομέα των παιδαγωγικών. Η Μεταξά αποσκοπούσε να ακολουθήσει το επάγγελμα του πατέρα της, ο οποίος είχε ιδρύσει το 1906 την «Ελληνογαλλική Σχολή Μεταξά» στην Αθήνα. Ωστόσο μετά την ολοκλήρωση των σπουδών της και την επιστροφή της στην Ελλάδα, αποφάσισε να σπουδάσει υποκριτική και φοίτησε στην δραματική σχολή του Ελληνικού Ωδείου, την οποία και ολοκλήρωσε το 1925, λαμβάνοντας χρυσό μετάλλιο και επαινετικές κριτικές. Αν και στράφηκε προς το θέατρο των ενηλίκων, γρήγορα το εγκατέλειψε, καθώς από το 1932 και έπειτα προσανατολίστηκε συστηματικά στο παιδικό θέατρο (Λαδογιάννη, 2011).

Η Μεταξά ίδρυσε τη Σχολή Παιδικού Θεάτρου (1932) εντός της σχολής Μεταξά που είχε ιδρύσει ο πατέρας της. Στο πλαίσιο της προαναφερόμενης σχολής τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να διδαχθούν μουσική, υποκριτική, χορό και απαγγελία. Εν συνεχεία η Μεταξά

προχώρησε στην ίδρυση μόνιμου θεατρικού οργανισμού, ο οποίος είχε την ονομασία «Το Θέατρο του Παιδιού». Έξι χρόνια αργότερα το 1938, η Μεταξά ξεκίνησε να συνεργάζεται με το Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας, όπου και γεννήθηκε ο ρόλος της «Θείας Λένας», διαγράφοντας μία πορεία 30 ετών, κατά το διάστημα των οποίων πραγματοποίησε περίπου 4.000 ραδιοφωνικές εκπομπές. Όσα θεατρικά έργα ανέβηκαν στο Θέατρο του Παιδιού εκδόθηκαν σε 4 τόμους με τον τίτλο «*Το θέατρο του παιδιού*». Τα θεατρικά έργα της Μεταξά επί της ουσίας αποτέλεσαν διασκευές ευρέως γνωστών παραμυθιών και μύθων του Αισώπου, ωστόσο δημιούργησε και νέα έργα που εντάσσονται στον τομέα της κωμωδίας, του δράματος, του θρησκευτικού μονόπρακτου, καθώς και επετειακών έργων που παρουσιάζονταν στις σχολικές εορτές (Κανάκη, 2020).

Ένα μέρος των έργων που δημιούργησε η Μεταξά πραγματευόταν στιγμές της σύγχρονης αστικής καθημερινής ζωής ή οι οικογενειακές γιορτές. Επίσης χαρακτηριστική πτυχή του έργου της αποτελεί η δυσάρεστη οπτική της ζωής, όπως ο πόνος και η αγάπη της μητέρας και η σημασία των πνευματικών, έναντι των υλικών αξιών. Σημείο αναφοράς των έργων της Μεταξά αποτελεί η ψυχοσύνθεση του παιδιού, για την οποία δείχνει μεγάλο σεβασμό, κάτι που εμμέσως παρουσιάζεται μέσα από την τρυφερότητα από την οποία χαρακτηρίζονται οι ήρωες της. Στα πλεονεκτήματα των έργων της Μεταξά πρέπει να αναγνωριστεί το γεγονός, ότι τα ηθικά συμπεράσματα προκύπτουν, αβίαστα, όπως επίσης και ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει ο θεατρικός διάλογος ανάμεσα στους πρωταγωνιστές, ο οποίος χαρακτηρίζεται από μεγάλη ταχύτητα, με αποτέλεσμα το έργο να διακρίνεται από ενεργή δράση, απομακρυνόμενο από την μορφή της αφήγησης ή του μονολόγου (Λαδογιάννη, 2011). Άλλα χαρακτηριστικά των θεατρικών έργων της ήταν το χιούμορ, ο έμμεσος διδακτισμός, και η προβολή των ελληνοχριστιανικών ιδεωδών (Γραμματάς, 1996). Άλλες σημαντικές προσωπικότητες που έδρασαν την ίδια χρονική περίοδο στο παιδικό θέατρο με τη Δημητροπούλου και την Μεταξά, ήταν η Γαλάτεια Καταντζάκη, ο Στέλιος Σπεράντσας, η Σοφία Μαυροειδή – Παπαδάκη, η Ιωάννα Μπουκουβάλα – Αναγνώστου (Γραμματάς, 1996), ο Πέτρου Χάρης (Αναγνωστόπουλος, 1989· Δελώνης, 1987).

Ένα ακόμη πρόσωπο σταθμός στην ανάπτυξη του παιδικού θεάτρου αποτέλεσε ο Βασίλης Ρώτας, ο οποίος εν αντιθέσει με την Δημητρακοπούλου και την Μεταξά, δεν είχε σπουδάσει παιδαγωγικά, αλλά είχε ασχοληθεί αποκλειστικά με το θέατρο, ως ηθοποιός, σκηνοθέτης, μεταφραστής και δραματογράφος. Στα έργα του Ρώτα το παιδί αποτελεί πάντοτε τον πρωταγωνιστή, τον δραματικό ήρωα. Τα έργα που έγραψε τη χρονική περίοδο 1927-1942 τα συμπεριέλαβε σε έναν τόμο με τίτλο «*Θέατρο για παιδιά*». Τα έργα ωστόσο που

περιλαμβάνονται σε αυτόν τον τόμο, μπορούν να διαχωριστούν σε δύο επιμέρους κατηγορίες, στα έργα της προκατοχικής περιόδου, όπως ήταν για παράδειγμα, το «Σπιτίσιο φαΐ», «Ο Καρδούλας δραγάτης», «Οι μαξιλαριές», η «Αλεπού» και ο «Σκαντζόχοιρος» και σε αυτά της δεύτερης περιόδου που συνδέονταν με την κατοχική εμπειρία όπως ήταν ο «Ηρώας», το «Πιάνο», «Νενικήκαμεν». Τα έργα της πρώτης περιόδου είχαν ως θεματικό άξονα τη σχολική πρακτική και την κοινωνική διάσταση της. Ουσιαστικά υπηρετούνταν μέσα από τα έργα του Ρώτα, οι ανάγκες του εκπαιδευτικού συστήματος, σε ιστορικό και θρησκευτικό επίπεδο, καθώς επίσης και το κοινωνικό αξιακό πλαίσιο του αστικού περιβάλλοντος. Ο Ρώτας επεδίωξε στα έργα του να συμπλεύσει το σχολικό πλαίσιο με την θεατρική πράξη, αποσκοπώντας οι ορίζοντες των παιδιών να διευρυνθούν σε ένα ποικίλο πολιτισμικό περιβάλλον που προήγαγε το θέατρο, ώστε να ενώσει του ανθρώπους (Λαδογιάννη, 2011). Αντίστοιχα τα κείμενα που συνδέονται με την κατοχική περίοδο έχουν ως θέματα πραγμάτευσης, τον αντιστασιακό αγώνα, την ύπαιθρο, τον ελληνικό λαό και τον ελληνικό πολιτισμό, εξέφραζαν το μαχητικό και φιλελεύθερο πνεύμα της εποχής (Ροΐλου, 2002).

Συγκρίνοντας τα έργα της πρώτης και της δεύτερης περιόδου του Ρώτα, εύκολα διαπιστώνεται μία σημαντική διαφορά, η οποία αφορά τρόπο που ακολουθεί ο συγγραφέας ως προς την ανάδειξη του ήρωα. Στα έργα της πρώτης περιόδου, κυριαρχεί η ατομικότητα του ήρωα, η οποία εν τέλει επιβάλλεται στο γενικό σύνολο, με τον ήρωα να μεταβιβάζει τα γνώρισμά του σε ένα συλλογικό πλαίσιο. Στα έργα της δεύτερης περιόδου, προάγεται όχι η ατομικότητα, αλλά η συλλογικότητα της προσωπικότητας του ήρωα, κάτι που αναδεικνύεται μέσω της ανάπτυξη της ατομικής συνείδησης των άλλων προσώπων, καθώς όλοι ενώνονται από μία κοινή μοίρα. Στα χαρακτηριστικά γνώρισμά των έργων του Ρώτα πρέπει επίσης να αναφερθεί το γεγονός ότι αυτά περιλαμβάνουν πολλά στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού. Ο λαϊκός πολιτισμός αποτελεί σημείο αναφοράς είτε για τα έργα που γράφει ο Ρώτας, είτε για αυτά που μεταφράζει ή σκηνοθετεί (Λαδογιάννη, 2011).

Η θεματολογία των θεατρικών κειμένων της Δημητρακοπούλου, της Μεταξά και του Ρώτα, οι οποίοι αποτελούν ουσιαστικά τους πρώτους επίσημους εκπροσώπους του παιδικού θεάτρου στην Ελλάδα, αφορούν το οικογενειακό περιβάλλον, κυρίως την αστική οικογένεια, και το σχολικό πλαίσιο (Σακελλαρίου, 2009). Σκοπός και των τριών προαναφερόμενων ήταν να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά μέσα από την ψυχαγωγία.

Η θεατρική αποκέντρωση που παρατηρείται από την δεκαετία του 1940, ασκεί επιρροή μεταξύ άλλων και στον τομέα του παιδικού θεάτρου. Τα νέα κείμενα που συγγράφονται επηρεάζονται από τις συνθήκες που επικρατούν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ενώ μεταβάλλονται τα θεατρικά υλικά, τα θεατρικά είδη, ακόμη και το θεατρικό ύφος. Μεγάλη ανάπτυξη αυτή την περίοδο γνωρίζει το κουκλοθέατρο, το οποίο χαρακτηριζόταν από περιορισμένες απαιτήσεις, από χωρικής άποψης, συμμετοχής προσώπων και ενδυμασίας, καθώς και τη δυνατότητα εύκολης μεταφοράς του, χωρίς τη δημιουργία ιδιαίτερων προβλημάτων. Αυτή την περίοδο αναδεικνύεται η φιγούρα του Μπάρμπα- Μυτούση από τη ζωγράφο Ελένη Θεοχάρη- Περάκη (Αναγνωστόπουλος, 1987) . Την ίδια χρονική περίοδο ο Ρώτας ανεβάζει παραστάσεις με το Θεατρικό Σπουδαστήριο και ο Γ. Κοτζιούλας με την Λαϊκή Σκηνή, ταξιδεύοντας στην περιφέρεια, με στόχο την εμπύχωση του λαού και των ανταρτών. Ο Ρωτάς αυτή την περίοδο συνέγραψε πολλά έργα για το κουκλοθέατρο και για το θέατρο σκιών, όπως το «Πιάνο» και ο «Ηρωας» που προαναφέρθηκαν (Λαδογιάννη, 2011).

Από δραματουργικής άποψης τα κείμενα που γράφονται αυτή την περίοδο είναι προσαρμοσμένα στο νέο πλαίσιο των συνθηκών που επικρατεί, με τις κωμωδίες να πρωτοστατούν. Ωστόσο η Μεταξά και η Δημητρακοπούλου εξακολουθούν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και αυτή την περίοδο. Η Μεταξά εξακολουθεί να δραστηριοποιείται με «*Το Θέατρο του Παιδιού*», και η Δημητρακοπούλου προχωρά το 1946 στη δημοσίευση των «*Απαντων Παιδικού και Εφηβικού Θεάτρου*», στα οποία περιλαμβάνονταν σκετς που παρουσιάζονταν σε σχολικές εορτές, με βασικό αντικείμενο την φιλοπατρία. Χαρακτηριστικά έργα του τόμου ήταν ο «Παραστρατισμένος», ο «Παλαιός Πολεμιστής – Αδελφή», το «Παραστράτημα» κ.α. (Λεκκάτου, 2006).

Τα πρώτα μετεμφυλιακά χρόνια, το παιδικό θέατρο προσαρμόζεται περισσότερο στις σχολικές ανάγκες, με το αίσθημα της εθνικοφροσύνης να κυριαρχεί. Το παιδικό θέατρο αυτής της περιόδου λειτουργεί ουσιαστικά ως φίλτρο, μέσω του οποίου επιδιώκεται να μεταλαμπαδευτούν στα παιδιά τα εθνικά ιδεώδη. Το περιεχόμενο των θεατρικών παιδικών έργων είναι ιστορικό και πατριωτικό δράμα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της περιόδου αποτελεί το έργο με τίτλο «*Το σχολείο μας γιορτάζει*», του Β. Παπαευθυμίου (Λαδογιάννη, 2011).

Από τη δεκαετία του 1950 και έπειτα το παιδικό θέατρο θα παρουσιάσει ανάκαμψη εκτός του σχολικού πλαισίου. Προς αυτή την κατεύθυνση συνέβαλε σημαντικά η μεταβολή που

παρατηρήθηκε στον χώρο του βιβλίου, όπου πλέον οι εκδόσεις είναι πιο προσεγμένες, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της Μεταξά και των εκδοτικών σειρών της «Θείας Λένας». Σημαντικά προς την ανάκαμψη του παιδικού θεάτρου συνέβαλε το γεγονός, ότι αυτή τη χρονική περίοδο ιδρύεται η «Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά», αρκετά μέλη της οποίας ασχολούνται και με την παιδική λογοτεχνία, όπως για παράδειγμα η Ρένα Καραθείου, ή η Λίλα Καρανικόλα. Άλλοι σημαντικοί θεατρικοί συγγραφείς της μεταπολεμικής περιόδου ήταν ο Τάκης Λάμπας και η Ξένη Κερασιώτη, οι οποίοι αντλούσαν τη θεματολογία τους από την ιστορία, τον χριστιανισμό, τη μυθολογία, την κοινωνική και την σχολική ζωή (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Τη δεκαετία του 1960 συνεχίζεται η ανάκαμψη που παιδικού θεάτρου που παρατηρήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1950, καλλιεργώντας το έδαφος για περεταίρω ανάπτυξη της δεκαετίας που θα ακολουθήσουν. Προσωπικότητα σταθμός στην ανάπτυξη του παιδικού θεάτρου αυτή τη χρονική περίοδο αποτέλεσε η Μαρούλα Ρώτα, η οποία ακολουθώντας το παράδειγμα του πατέρα της, ασχολήθηκε με πολλές πτυχές του παιδικού θεάτρου, ίδρυσε την Παιδική Αυλαία και έγραψε θεατρικά παιδικά έργα όπως ήταν, «*Τα Τρία Αδέρφια και η Γοργόνα*», το οποίο ανέβηκε στην θεατρική σκηνή της Παιδικής Αυλαίας το 1961 (Λαδοδιάννη, 2011).

Τη δεκαετία του 1970 παρατηρείται μεγάλη δημιουργικότητα, ιδρύονται νέες σκηνές, νέες θεατρικές τεχνικές, εμφανίζονται νέοι θεατρικοί συγγραφείς, πραγματοποιούνται λογοτεχνικοί διαγωνισμοί, στους οποίους περιλαμβάνεται και θεατρικό κείμενο. Οι παιδικές σκηνές της Ξένιας Καλογεροπούλου (1972) και του Δημήτρη Ποταμίτη (1972) θα επιδράσουν καθοριστικά στην εξέλιξη του παιδικού θεάτρου. Στόχος των νέων δραματουργών της περιόδου είναι να απομακρυνθούν από κάθε διδακτισμό και να ενεργοποιήσουν τη φαντασία των παιδιών. Την ίδια περίοδο ιδρύονται και άλλες παιδικές σκηνές όπως είναι το «Αλφαβητάρι» του Γιάννη Ξανθούλη, η «Παιδική Σκηνή» του Κεντρικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, η «Παιδική Σκηνή Θεάτρου Στοά», η «Παιδαγωγική Σκηνή» της Τζένης Φωτίου, ο «Θίασος Θυμέλη» της Έλλης Βοζιδιάδου, «Το Θέατρο Ήλιου», η «Παιδική Σκηνή Καφεθεάτρου Αμλετινός», η «Χαρούμενη Παιδική Σκηνή» του Γιάννη Κοντούλη κ.α. (Κλαδάκη, 2020). Από την περίοδο του 1950 έως το 1970 δραστηριοποιήθηκαν επίσης ο «Οργανισμός Παιδικού Θεάτρου» του Γιώργου Δρόση, η «Παιδική Αυλαία» του Γιώργου Δήμου και της Μαρούλας Ρώτα, ο «Οργανισμός Παιδικού και Εφηβικού Θεάτρου» του Γιώργου Ρωή, η «Ελληνική Παιδική Σκηνή» του Νίκου Πιλάβιου (Γραμματάς, 1996).

Και τη δεκαετία του 1980 το παιδικό θέατρο παρουσιάζει μεγάλη ανάπτυξη, αποτελώντας πλέον ισότιμο εταίρο των θεατρικών παραγωγών που λαμβάνουν χώρα στην ελληνική καλλιτεχνική σκηνή. Αξίζει να αναφερθεί ότι αυτή τη δεκαετία για πρώτη φορά τα δημοτικά θέατρα παρουσιάζουν παραστάσεις για παιδιά. Παράλληλα, εμφανίζονται και άλλες παιδικές σκηνές όπως ο Θίασος Αερόπλοιο, η Παιδική Αυλαία του Γιάννη Καρατζόπουλου, ο Θίασος της Κούκλας. Η αύξηση των παιδικών σκηνών, έχει ως συνέπεια και την αύξηση των θεατρικών έργων, τα οποία παρουσιάζουν νέο υφολογικό και θεματολόγιο περιεχόμενο. Η παραπάνω νέα συνθήκη αποτέλεσε απόρροια του γεγονότος, ότι προκηρύχθηκαν διαγωνισμοί και απονεμήθηκαν βραβεία από την «Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά» και τον «Κύκλο Παιδικού Βιβλίου» (Αναγνωστόπουλος, 1988), ενώ αυξάνονται οι απαιτήσεις του παιδικού θεάτρου, καθώς τα έργα που ανεβαίνουν πρέπει να χαρακτηρίζονται από έντονο το στοιχείο της παιδικότητας, να προάγεται το όνειρο, το παραμύθι, το παιχνίδι, τόσο σε επίπεδο κειμένου, όσο και σε επίπεδο μηχανικών τεχνικών. Το δεύτερο χαρακτηριστικό αφορούσε τη δυνατότητα να παρεμβαίνει το παιδικό κοινό, κατά τη διάρκεια της παράστασης. Συνάμα αυτή την περίοδο το παιδικό θέατρο εμπεριέχει έντονα τα στοιχεία της λαϊκής παράδοσης, τόσο από άποψη θεματολογίας, όσο και από άποψη ύφους, ή τεχνικής. Ταυτοχρόνως, κυριαρχεί η τάση να έρθει σε άμεση επαφή ο σύγχρονός θεατής με την αρχαία πηγή, κάτι που προάγουν ιδιαίτερα οι Δ. Ποταμίτης μέσω του έργου του «*Οι Ιστορίες του Παππού Αριαστοφάνη*» και Γ. Νεγρεπόντης με το έργο «*Ο Φίλος μας ο Αίσωπος*». Ένα ακόμη στοιχείο των έργων που ανεβαίνουν στο παιδικό θέατρο αυτή την περίοδο είναι ο έντονος κοινωνικός προβληματισμός, όπως για παράδειγμα «*Ο «Οδυσσεβάχ» της Ξένιας Καλογεροπούλου, «Το Γαϊτανάκι» της Ζωρζ Σαρρή, «Το Όνειρο του Σκιάχτρου» του Γιάννη Ξανθούλη (Λαδογιάννη, 2011).*

Όσον αφορά τις θεατρικές τεχνικές της παράστασης σύμφωνα με τον Σακελλαρίου (2009) κυριαρχούσαν δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη χρησιμοποιούσε παραδοσιακές μορφές θεάτρου, όπου στη σκηνή έπαιζαν οι ηθοποιοί και στη σάλα παρακολουθούσε το θεατρικό κοινό. Αν και αυτή η τεχνική πλεονεκτεί στην επίδραση που ασκεί στον παιδικό ψυχισμό, συνήθως λόγω της παρακίνησης της φαντασίας των παιδιών και τις μαγείας που προκαλούν τα φαντασμαγορικά σκηνικά, από την άλλη πλευρά, το παιδί ως θεατής, παραμένει σε μία απόσταση, ενώ αποτελεί παθητικό δέκτη. Η δεύτερη τεχνική αφορά την προαγωγή της επικοινωνίας μέσω της θεατρικής πράξης, η οποία λαμβάνει χώρα με δύο τρόπους. Ο πρώτος αφορά τα θέατρα συμμετοχής, όπου είτε οι ηθοποιοί προάγουν την απλοϊκή συμμετοχή του κοινού μέσω ερωτήσεων, είτε τη δυνατότητα της άμεσης παρέμβασης των παιδιών κατά τη

διάρκεια της θεατρικής παράστασης, είτε την εικονική προσχεδιασμένη συμμετοχή, όπου κάποιοι ηθοποιοί εκ των προτέρων είναι τοποθετημένοι ανάμεσα στο κοινό. Επίσης στην ίδια κατηγορία εντάσσεται και το θέατρο αποστασιοποίησης, όπου επιδιώκεται ο θεατής να προβληματιστεί έντονα με βάση τα τεκταινόμενα της παράστασης (Σακελλαρίου 2009· Καγγελάρη, 1999· Αναγνωστόπουλος, 1988).

Το σύγχρονο θεατρικό έργο δεν αποσκοπεί να ικανοποιήσει μόνο κάποιες παραστασιολογικές ανάγκες στις σχολικής μονάδας, κατά την περίοδο των εθνικών και θρησκευτικών εορτών, αλλά επιδιώκει παράλληλα να ικανοποιήσει γενικά τις ψυχαγωγικές ανάγκες, τις επικοινωνιακές ανάγκες, την ενεργοποίηση, τη δημιουργική έκφραση και τη συμμετοχή των παιδιών, στοχεύοντας τόσο στην ψυχαγωγία, όσο και στην διδασκαλία των μαθητών (Αναγνωστόπουλος, 1988· Δελωνής, 1987). Τα θεατρικά έργα αυτής της περιόδου αφορούν διασκευές από την αρχαία ελληνική γραμματεία, θέματα ιστορικά, θρησκευτικά, ηθογραφικά, δραματοποιήσεις μύθων, παραμυθιών, καταπιάνονται με σύγχρονους κοινωνικούς προβληματισμούς, αναπλάσεις ποιημάτων (Κανάκη, 2020). Οι θεατρικοί συγγραφείς που κυριαρχούν αυτή την περίοδο είναι η Ξ. Καλογεροπούλου, ο Δ. Ποταμίτης, ο Γ. Αρμένης, ο Γ. Ξανθούλης, ο Γ. Νεγρεπόντης και ο Ε. Τριβιζάς. Επίσης άλλοι αξιόλογοι θεατρικοί συγγραφείς είναι ο Δ. Ραβάνης, η Μ. Ρώτα, ο Π. Πανταζής, η Φ. Σταθάτου, ο Γ. Κρόκος, η Μ. Μαρίνος, ο Α. Δελώνης κ.α. (Κανάκη, 2020).

Την δεκαετία αυτή λαμβάνουν χώρα παράλληλες δράσεις που συνέβαλλαν στην ανάπτυξη της θεατρικής παιδείας, όπως για παράδειγμα σεμινάρια και συνέδρια που απευθύνονταν σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσής από το Υφυπουργείο Νέας Γενιάς (Πλακάς, 1989). Ο προαναφερόμενος φορέας εν συνεχεία εξέδωσε έντυπο υλικό με θεατρικά έργα και σεμιναριακό υλικό (Κανάκη, 2020).

Το 1984 ιδρύθηκε το «Ελληνικό Κέντρο Θεάτρου για το Παιδί και τα Νιάτα». Επρόκειτο για ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο που εκπροσωπούσε την Ελλάδα στην Assitej (Association Internationale du Théâtre pour l'Enfance et la Jeunesse). Η Assitej, ήταν η «Διεθνής Εταιρεία Θεάτρου για τα Παιδιά και τους Νέους», η οποία είχε ιδρυθεί το 1965 και αριθμούσε σε 71 χώρες- μέλη (Ροΐλου, 2002). Βασικός στόχος του Ελληνικού Κέντρου Θεάτρου, ήταν βοηθήσει στην ανάπτυξη του παιδικού θεάτρου και να διαδοθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η θεατρική παιδεία (Καλογεροπούλου, 1995). Το 1988 η «Συντακτική Επιτροπή» και η «Ομάδα Πρωτοβουλίας της Επιθεώρησης Παιδικής Λογοτεχνίας» συνεργαζόμενες με τον Δήμο Καρδίτσας προχώρησαν στην διοργάνωση του Α΄

Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Παιδικό Θέαμα», το οποίο τελούσε υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού (Κανάκη, 2020).

Κατά την τελευταία εικοσαετία του 20^{ου} αιώνα, λαμβάνουν χώρα μία σειρά ενεργειών, που αφορούν το παιδικό θέατρο, το οποίο αποκτά έναν σαφή προσανατολισμό στον θεατή-μαθητή. Το 1991 το Υπουργείο Πολιτισμού επιχορήγησε 9 θιάσους που ανέβαζαν έργα αποκλειστικά για παιδιά. Την ίδια χρονιά έλαβαν χώρα για πρώτη φορά, οι πρώτοι Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου, τους οποίους διοργάνωσε το «Θέατρο Τέχνης» του Κάρολου Κουν και η Φιλεκπαιδευτική Εταιρία. Η πρωτοβουλία ελήφθη από το Υπουργείο Παιδείας, η οποία ήταν ιδιαίτερα σημαντική μιας και παρασχέθηκε η δυνατότητα καλλιτεχνικής έκφρασης στους μαθητές και η πνευματική ανάπτυξη τους (Πρωτοψάλτη, 2002).

Το 1994 ξεκίνησαν οι Πανελλήνιοι Αγώνες Αρχαίου Δράματος και Σύγχρονου Θεάτρου, με πρωτοβουλία του Υπουργείου Παιδείας, στους οποίους εντάσσονταν και οι Μαθητικοί Καλλιτεχνικοί Αγώνες που εκτός από Αγώνες Θεάτρου, περιλάμβανε Αγώνες Μουσικής, Αγώνες Χορού και Αγώνες Ζωγραφικής. Το 1995 στο πλαίσιο πειραματικής εφαρμογής του προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ (Καλογεροπούλου, 2002), παρουσιάστηκε για πρώτη φορά θεατρική παράσταση σε αίθουσα διδασκαλίας, σε 40 δημοτικά σχολεία πανελληνίων. Παράλληλα μέσω του προαναφερόμενου προγράμματος συγγράφηκαν τα πρώτα σχολικά εγχειρίδια, για το θεατρικό παιχνίδι, και τη δραματοποίηση (Κουρετζής & Άλκηστις, 1993), χωρίς ωστόσο το θέατρο να ενταχθεί ως διδασκόμενο μάθημα στο σχολείο (Γραμματάς, 1999). Το χρονικό διάστημα 1997-2000 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο εκπόνησε πρόγραμμα εισαγωγής της θεατρικής παιδείας στην πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ το Υπουργείο Πολιτισμού με τον Ν. 2557/1997 θέσπισε το Κρατικό Βραβείο Συγγραφής Παιδικού Θεατρικού Έργου, στοχεύοντας να διαδοθεί και να αναβαθμιστεί ποιοτικά το παιδικό θέατρο στο ανήλικο κοινό (Κανάκη, 2020).

Σημαντική ήταν η συμβολή του Ελληνικού Κέντρου Θεάτρου για τα Παιδιά και τους Νέους, όπου μεταξύ των δράσεων τους συγκαταλέγονταν η έκδοση του πρώτου τόμου «Θέατρο για Παιδιά». Επρόκειτο για έναν πρακτικό οδηγό ο οποίος εκδόθηκε το 1991, με την βοήθεια της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς και τη υποστήριξη της Fonds international pour la promotion de la culture UNESCO (Καλογεροπούλου, 1991). Το βιβλίο περιλάμβανε 100 περιλήψεις από θεατρικά έργα, 150 προτάσεις θεατρικών παιχνιδιών και θεωρητικά κείμενα που αφορούσαν το παιδικό θέατρο στην Ελλάδα. Επίσης εξέδωσε σε συνεργασία με το

Υπουργείο Πολιτισμού και τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, 3 οδηγούς που αφορούσαν παιδικές παραστάσεις, οι οποίοι απεστάλησαν στα σχολεία όλης της χώρας (Κανάκη, 2020).

Την 20 Μαρτίου 2000 εορτάστηκε για πρώτη φορά σε 64 κράτη μεταξύ των οποίων βρισκόταν και η Ελλάδα, η Παγκόσμια Ημέρα Παιδικού Θεάτρου. Με αφορμή την προαναφερόμενη εορτή, πραγματοποιήθηκαν σε όλες τις χώρες εκδηλώσεις, ενημερωτικές συναντήσεις και συνέδρια. Το Βραβείο Κάρολου Κουν για πρώτη φορά το 2001 δόθηκε σε ελληνικό θεατρικό έργο το οποίο αφορούσε παιδιά, φανερώνοντας με αυτό τον τρόπο ότι ξεκινούσε μία νέα εποχή για το παιδικό θέατρο (Κανάκη, 2020).

2.3 Ο Ρόλος του Παιδικού Θεάτρου

Με την πάροδο των ετών αναγνωρίστηκε η σημασία του παιδικού θεάτρου όχι μόνο σε επίπεδο μαθησιακής διαδικασίας, αλλά με σημείο αναφοράς τη ευρύτερη παιδαγωγική συμβολή του, όσον αφορά τους ανήλικους θεατές. Αναλυτικότερα τόσο το θέατρο που απευθύνεται σε ενήλικες, όσο και αυτό που αφορά ανήλικους θεατές, αναφέρεται σε πρόσωπα και καταστάσεις, σε ανθρώπινες σχέσεις, σε απόψεις και αρχές, προβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο τον κατεξοχήν παιδαγωγική αποστολή του (Γραμματάς, 1996). Ο ανήλικος θεατής γίνεται αποδέκτης των ευεργετικών συνεπειών της σκηνικής δράσης, οι οποίες είναι για παράδειγμα ο παραδειγματισμός, η συνειδησιακή καλλιέργεια, η ωρίμανση σε συναισθηματικό και διανοητικό επίπεδο, η αισθητική και καλλιτεχνική αγωγή (Γραμματάς, 1999).

Ενδιαφέρουσα είναι η άποψη του Λεκάκη (2015) σύμφωνα με την οποία, το θέατρο αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα βοηθήματα της μορφοπαιδευτικής διαδικασίας. Οι θεατροπαιδαγωγικές μέθοδοι συνίσταται στο ότι το σύνολο των συμμετεχόντων βιώνει ένα συναίσθημα αποτελεσματικότητας, ως αποτέλεσμα της προσωπικής συμβολής του στην εξεύρεση λύσεων ενώπιον της σκηνικής δράσης. Μέσω της προαναφερόμενης συμμετοχής τους τα παιδιά αποκτούν την απαιτούμενη εμπειρία, ώστε να γίνουν δημιουργικοί και υπεύθυνοι πολίτες.

Το θέατρο συμβάλλει στην ανάπτυξη του παιδιού από γνωστικής, ηθικής, καλλιτεχνικής άποψης, βοηθά στη νοητική ενδυνάμωση του, ώστε να μπορεί να αντιληφθεί τις κυρίαρχες ιδεολογίες, τα συνήθη πρότυπα σκέψης, τους διαφοροποιημένους γλωσσικούς κώδικες και τα πλαίσια των κοινωνικών αξιών. Επίσης το θέατρο συνεισφέρει, ώστε να αναπτύξει το

παιδί τη λογική και κατά συνέπεια και την κριτική σκέψη του, διαστάσεις που αποτελούν τις πιο σημαντικές συνιστώσες της θεατρικής πρόληψης (Μισιρλή, 2020). Η βίωση καταστάσεων, διλημάτων, η διαφορετικότητα των ηρώων από άποψη ιδιοσυγκρασίας, προτρέπουν το παιδί – θεατή να εντοπίσει τη λογική στα θεατρικά δρώμενα που παρακολουθεί και εν συνεχεία να αναζητήσει την δική του λογική, ενώ παράλληλα να διευρύνει την αντίληψη του για τον κόσμο που τον από τον οποίο περιβάλλεται (Τσιπουρίδη, 2020). Το παιδικό θέατρο προσφέρει στο παιδί θεατή την δυνατότητα της ασφαλούς εξοικείωσης του, ενθαρρύνοντας το να επικοινωνήσει με την πραγματικότητα του έργου που παρακολουθεί, αξιοποιώντας την φαντασία και την συναισθηματική δύναμη του.

Δύο ακόμη σημαντικά οφέλη του παιδικού θεάτρου τα οποία προάγουν την αξιοπιστία του είναι η δυνατότητα να καλλιεργεί την παραγωγική συγκέντρωση των παιδιών και την ενσυναίσθηση. Το παιδί της σύγχρονης εποχής εκτίθεται πολλές ώρες τη μέρα στα τεχνολογικά πολυμέσα, τα οποία επιδρούν αρνητικά στην συγκέντρωση του με αποτέλεσμα πολλές φορές αυτή να διασπάται. Το θέατρο ανταποκρίνεται σε φυσικά όρια προκαλώντας στους μικρούς θεατές την αναμονή της εξέλιξης, της αλλαγής των σκηνικών και των κινήσεων των ηθοποιών (Τσιπουρίδη, 2020).

Το θέατρο γενικά και κατ' επέκταση το παιδικό θέατρο ως ειδικότερη μορφή του, αποτελεί τον καθρέπτη της κοινωνίας που παράγει και μεταδίδει κοινωνικές αξίες, που διαμορφώνει συνειδήσεις (Τσατσούλης, 1999). Υπό αυτή την οπτική μπορεί να γίνει αντιληπτός ο διττός ρόλος του θεάτρου, όπου ξεπερνά την παιδαγωγική διάσταση και επεκτείνεται και στο σχηματισμό συνειδήσεων. Ιδέες, αξίες και πρότυπα, τα οποία μεταδίδονται μέσω του θεατρικού μηνύματος του έργου, της πιθανής αλληλεπίδρασης με των ηθοποιών με τα παιδιά και κατά συνέπεια την αμφίδρομη επικοινωνία προετοιμάζουν το παιδί – θεατή για τα δικά του μελλοντικά βιώματα. Η προαναφερόμενη προετοιμασία μέσα από τη γνώση που θα λάβει το παιδί, η οποία θα μετατραπεί σε ολοκληρωμένη παιδεία, καθιστά το παιδικό θέατρο, μορφοπαιδευτικό μέσο που διαμορφώνει τη συνείδηση του παιδικού κοινού (Γραμματάς 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Για τον ρόλο που διαδραματίζει το παιδικό θέατρο και τη συμβολή του την καλλιέργεια της προσωπικότητας των παιδιών, στην κοινωνική ανάπτυξη τους, στην επικοινωνιακή αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων, στην καλλιέργεια του κριτικού πνεύματος και στην μαθησιακή διαδικασία έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες, τα αποτελέσματα των οποίων παρουσιάζονται ακολούθως. Οι έρευνες που παρουσιάζονται έχουν ομαδοποιηθεί σε ποσοτικές, ποιοτικές και μικτές.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τις ποσοτικές έρευνες, ο Walker (2014) πραγματοποίησε έρευνα με τίτλο, « It's Not All Just Child's Play: A Psychological Study on the Potential Benefits of Theater Programming With Children», με στόχο να διερευνήσει τα αναπτυξιακά οφέλη που μπορεί να επιφέρει η θεατρική εκπαίδευση σε παιδιά προσχολικής και παιδικής ηλικίας. Η έρευνα που χρησιμοποιήθηκε ήταν ποσοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 15 μαθητές προσχολικής και σχολικής ηλικίας έως την Δ΄ Δημοτικού. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η θεατρική εκπαίδευση των παιδιών βοηθά στη βελτίωση της αυτοεκτίμησης και της ενσυναίσθησης τους.

Οι Boinett, Oranga & Ebuva (2022) διεξήγαγαν έρευνα με τίτλο, «Influence of Instructional Drama Activities on the Development of Early Years Learners in Elgeyo-Marakwet County, Kenya». Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνήσει πως το εκπαιδευτικό θέατρο μπορεί να επηρεάσει την ανάπτυξη μαθητών προσχολικής ηλικίας στην Κένυα. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν ποσοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 513 διευθυντές, δάσκαλοι και υπάλληλοι σε φορέα εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το θέατρο βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν την δημιουργική περιέργεια τους, να εκφραστούν ελεύθερα, να ανακαλύψουν και να ερμηνεύσουν το κοινωνικό περιβάλλον τους, να αποκτήσουν δεξιότητες συνεργασίας με τους συνομηλίκους τους και να ελέγξουν τις παρορμήσεις τους.

Οι Mansour, Martin, Anderson & Gibson (2016) πραγματοποίησαν έρευνα με τίτλο, «Young People's Creative and Performing Arts Participation and Arts Self-concept: A Longitudinal Study of Reciprocal Effects», εξετάζοντας τη συσχέτιση μεταξύ της συμμετοχής των νέων σε δημιουργικές παραστατικές τέχνες και την ανάπτυξη της αυτοαντίληψης. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν ποσοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν

το ερωτηματολόγιο. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 643 μαθητές δημοτικού και γυμνασίου. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν συσχέτιση ανάμεσα στη συμμετοχή στις δημιουργικές και παραστατικές τέχνες και της καλλιτεχνικής αυτοαντίληψης. Επίσης διαπιστώθηκε ότι η βελτίωση της καλλιτεχνικής αυτοαντίληψης συμβάλει γενικότερα στη βελτίωση της συμπεριφοράς των παιδιών.

Οι Βεντούλη, Λενακάκης και Βουγιούκας (2019) διεξήγαγαν έρευνα με τίτλο, «Η Επίδραση της Θεατροπαιδαγωγικής στην Αυτοαντίληψη Παιδιών Ε΄ και Στ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου». Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνήσει το βαθμό που το θέατρο μπορεί να συμβάλει στην καλλιέργεια της αυτοαντίληψης, της αυτοεκτίμησης και της προσωπικής ανάπτυξης των παιδιών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης. Η έρευνα που εφαρμόστηκε ήταν η ποσοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 14 μαθητές της Ε΄ και της Στ΄ τάξης δημοτικού σχολείου. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το θέατρο έχει θετική επίδραση στην αυτοαντίληψη των παιδιών τόσο στο σύνολο της, όσο και στις επιμέρους διαστάσεις της. Διαπιστώθηκε ότι βελτιώνεται η σχολική ικανότητα, οι σχέσεις με τους συνομηλίκους, η αθλητική ικανότητα, η φυσική εμφάνιση, η διαγωγή και η συμπεριφορά, καθώς και η αυτοεκτίμηση. Επίσης διαπιστώθηκαν αλλαγές σε επίπεδο προσωπικής ανάπτυξης των ατόμων, ενώ τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να εντοπίσουν τις δυνατότητες και τις αδυναμίες τους καλλιεργώντας παράλληλα την αίσθηση της επάρκειας.

Ο Μπουζαλάς (2020) διεξήγαγε έρευνα με τίτλο, «Η Σχολική Θεατρική Παράσταση & ο Ρόλος του Εκπαιδευτικού ως Σκηνοθέτη», εξετάζοντας τον τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής των σχολικών θεατρικών παραστάσεων και την αξιολόγηση των παιδαγωγικών και καλλιτεχνικών οφελών και αποτελεσμάτων. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν η ποσοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 90 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από την ελληνική επικράτεια. Η έρευνα έδειξε ότι εφαλτήριο για την πραγματοποίηση μίας θεατρικής παράστασης αποτελεί συνήθως μία εθνική εορτή. Λίγοι είναι οι εκπαιδευτικοί που χρησιμοποιούν υλικό από τη διδακτέα ύλη ως αφορμή για να πραγματοποιήσουν κάποια παιδική παράσταση. Ωστόσο οι εκπαιδευτικοί συζητούν και αναλύουν με τους μαθητές την παράσταση που θα πραγματοποιήσουν, ενώ φαίνεται ότι τους επιτρέπουν να εμπλακούν σε διαδικασίες, όπως είναι για παράδειγμα η δημιουργία των σκηνικών. Σημαντική είναι και η εμπλοκή των γονέων οι οποίοι καλούνται να στηρίξουν τους μαθητές και να επιλύσουν

πολλά προβλήματα που προκύπτουν στο πλαίσιο των σχολικών παραστάσεων. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι όλη η διαδικασία της σχολικής θεατρικής παράστασης συνεισφέρει πολλά στους μαθητές οι οποίοι αποκτούν γνώσεις, αναπτύσσουν την φαντασία και τη δημιουργικότητα τους, τη συνεργασία και το ομαδικό πνεύμα, την πειθαρχία, όπως επίσης καλλιεργούν και τη θεατρική παιδεία.

Η Στρατή (2014) σε έρευνα που διεξήγαγε με τίτλο «Απόψεις Θεατρολόγων και Δασκάλων για την Χρήση της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό Σχολείο», διερεύνησε τις απόψεις εξειδικευμένων εκπαιδευτικών – θεατρολόγων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και των εκπαιδευτικών για τη χρησιμότητα της θεατρικής αγωγής, αλλά και τη δυνατότητα εφαρμογής της στην ελληνική σχολική μονάδα. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν ποσοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 12 εκπαιδευτικοί θεατρολόγοι και 200 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όλοι οι συμμετέχοντες συμφώνησαν για τη σπουδαιότητα που διαδραματίζει η θεατρική αγωγή και οι τεχνικές της στην καλλιέργεια αρχών και αξιών στους μαθητές, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, όπως για παράδειγμα στον σεβασμό στη διαφορετικότητα, στην κατανόηση του άλλου, στην ανάπτυξη της ομαδοσυνεργατικότητας, στην ισότιμη συμμετοχή των μαθητών στη διαδικασία της γνώσης και της μάθησης. Επίσης η έρευνα κατέδειξε ότι η επαφή των παιδιών με το θέατρο συμβάλει στην καλλιέργεια του λόγου, στην κατανόηση της γλώσσας και στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων.

Η Παπαφωτίου (2016), πραγματοποίησε έρευνα με τίτλο «Διερεύνηση των Απόψεων των Εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την Αξιοποίηση της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό Σχολείο». Διερεύνησε τις απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την αξιοποίηση της θεατρικής αγωγής στο δημοτικό σχολείο. Συγκεκριμένα εξέτασε τον ρόλο της θεατρικής αγωγής στην ψυχοκινητικό τομέα των παιδιών και στην ανάπτυξη των ψυχοκινητικών δεξιοτήτων. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν ποσοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 183 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που εργάζονταν σε δημοτικά σχολεία στο νομό Αττικής. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν, ότι η επαφή των παιδιών με το θέατρο απελευθερώνει την δημιουργικότητα και την αξιοποίηση των έμφυτων κλίσεων, την χωρική και χρονική κατανόηση και την απόκτηση σωματικού ελέγχου. Επίσης επεσήμαναν ότι το θέατρο βοηθά στην κατάκτηση των ηθικών και πολιτιστικών αξιών με φυσικό και αβίαστο τρόπο. Ωθεί τα παιδιά να

παρακολουθούν θεατρικές παραστάσεις και τα προετοιμάζει, ώστε να γίνουν σωστοί θεατές. Βοηθά τα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, να βελτιώσουν τις επικοινωνιακές δεξιότητές τους, να ενισχύσουν την αυτοπεποίθησή τους και τη θετική αυτοεικόνα τους

Η Τζουλάφη (2017) σε έρευνα που πραγματοποίησε με τίτλο «Θέατρο και Εκπαίδευση. Το Παιδικό και Εφηβικό Θέατρο στην Πόλη των Ιωαννίνων», εξέτασε τον ρόλο του θεάτρου στην εκπαίδευση παιδιών και εφήβων, εστιάζοντας στην πόλη των Ιωαννίνων. Αναλυτικότερα σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνηθεί η σχέση των παιδιών με το θέατρο και η συμβολή του στην εκπαίδευση και γενικότερα στην καλλιέργειά τους. Η ερευνήτρια αποσκοπούσε να ανιχνεύσει πως το παιδικό θέατρο βοηθά στην καλλιέργεια των νέων ατόμων σε συνάρτηση με την ικανότητα έκφρασης των σκέψεων τους, των συναισθημάτων τους και της απόκτησης γνώσεων. Απώτερος στόχος της έρευνας ήταν ο προσδιορισμός των τρόπων που το θέατρο και η ενασχόληση με αυτό, μπορεί να επηρεάσει και να επιδράσει στην παιδική ψυχολογία και στην καλλιέργεια των παιδιών. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν η ποσοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 101 παιδιά ηλικίας από 5 έως 17 ετών. Η μέθοδος δειγματοληψίας που επιλέχθηκε ήταν αυτή της απροσδιόριστης πιθανότητας επιλογής. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώθηκε ότι το θέατρο συμβάλει στην διαμόρφωση και στην καλλιέργεια της προσωπικότητας των παιδιών ολιστικά, αποτελώντας παράλληλα επιλογή χαράς και ελευθερία έκφρασης, τόσο για τα μικρότερα, όσο και για τα μεγαλύτερα παιδιά. Η ενασχόληση των παιδιών με το θέατρο τους δίνει τη δυνατότητα να εκφραστούν, να επικοινωνήσουν, να απελευθερώσουν τη φαντασία τους και να τα συναισθήματά τους.

Όσον αφορά τις ποιοτικές έρευνες, ο Tombak (2014) πραγματοποίησε έρευνα με τίτλο «Importance of Drama in Pre-School Education». Στόχος της έρευνας ήταν να καταδείξει τη σημασία του δράματος σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και τα οφέλη που μπορεί να επιφέρει σε αυτά. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν ποιοτική, καθώς εφαρμόστηκε περιγραφική μελέτη με τη χρήση μοντελοποίησης σάρωσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το θέατρο συμβάλει σημαντικά στην συναισθηματική έκφραση των παιδιών, στην ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας, στην ανάπτυξη της κοινωνικής συνείδησης και του συνεργατικού πνεύματος μεταξύ των παιδιών.

Οι Schnyder, Monsivais & Huber (2021) διεξήγαγαν έρευνα με τίτλο, «Theater Arts as a Beneficial and Educational Venue in Identifying and Providing Therapeutic Coping Skills

for Early Childhood Adversities: A Systematic Review of the Literature», εξετάζοντας πως το θέατρο μπορεί να ωφελήσει τα παιδιά προσχολικής ηλικίας για την ανάπτυξη θεραπευτικών δεξιοτήτων. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν ποιοτική μέσω της εφαρμογής συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Η έρευνα κατέδειξε ότι το θέατρο μπορεί να επηρεάσει θετικά την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Επίσης διαπιστώθηκε ότι το θέατρο μπορεί να επηρεάσει θετικά τα παιδιά που έχουν έρθει αντιμέτωπα με δύσκολες συνθήκες στη ζωή τους και να χρησιμοποιηθεί ως χώρος έκφρασης των παιδιών.

Η Γιαξίδου (2019) πραγματοποίησε έρευνα με τίτλο, «Η Συμβολή των Θεατρικών Τεχνικών στην Ανάπτυξη της Περιβαλλοντικής Συνείδησης στη Μη Τυπική Εκπαίδευση», εξετάζοντας πως οι θεατρικές τεχνικές μπορούν να βοηθήσουν στην καλλιέργεια περιβαλλοντικών αξιών και πεποιθήσεων, σε μαθητές προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης. Στόχος της ερευνήτριας ήταν να καταδειχθεί σε ποιο βαθμό το παιδικό θέατρο, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για την καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης στους μαθητές. Η μέθοδος έρευνας που εφαρμόστηκε ήταν η ποιοτική και συγκεκριμένα η έρευνα δράσης, μέσω παρέμβασης, με την ερευνήτρια να χρησιμοποιεί ως ερευνητικά εργαλεία την ημιδομημένη συνέντευξη, το ημερολόγιο και την παρατήρηση. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 12 παιδιά ηλικίας 5-7 ετών από νηπιαγωγείο και δημοτικό σχολείο στην περιοχή του Έβρου. Η δειγματοληψία ήταν σκόπιμη καθώς τα παιδιά ήταν εξοικειωμένα με το θέατρο. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι θεατρικές τεχνικές συνέβαλαν στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης των παιδιών. Τα παιδιά κατανόησαν πόσο σημαντική είναι η μάθηση μέσω της συμμετοχής τους σε θεατροπαιδαγωγικές δραστηριότητες, ειδικότερα δε, όσον αφορά την περιβαλλοντική συνείδηση. Ενισχύθηκαν οι κοινωνικές σχέσεις των μαθητών, γνώρισαν καλύτερα το περιβάλλον και επιχείρησαν να το αλλάξουν. Επίσης ήρθαν αντιμέτωποι με την πραγματικότητα, γνώρισαν βαθύτερα τον εαυτό τους και τη θέση που πρέπει να διαδραματίζουν μέσα σε αυτό. Το θέατρο μπορεί να αποτελέσει ένα περιβάλλον μάθησης για τα παιδιά, επιτρέποντας τους να δημιουργήσουν μία ολιστική προσέγγιση για τον κόσμο, προκειμένου να μπορούν να λάβουν σωστές αποφάσεις και να διαχειριστούν ορθά τα διάφορα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Η Μεντίζη (2009) διεξήγαγε έρευνα, με τίτλο «Η Συμβολή του Εκπαιδευτικού Δράματος στη Γλωσσική Ανάπτυξη του Παιδιού», εξετάζοντας τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η θεατρική τέχνη, ειδικά το εκπαιδευτικό δράμα στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών, ως

μία συμπληρωματική ή εναλλακτική μέθοδο διδασκαλίας. Ειδικότερα η έρευνα εξέταζε κατά πόσο οι μαθητές μπορούν να βοηθηθούν από τη θεατρική τέχνη, να επιχειρηματολογούν με ακρίβεια και να ενισχύουν την αυτοπεποίθησή τους. Επίσης εξετάστηκε σε ποιο βαθμό οι θεατρικές τεχνικές συμβάλλουν, ώστε οι μαθητές να αναπτύξουν ολοκληρωμένες απόψεις για το θέμα που πραγματεύεται το θεατρικό έργο και να εκφράσουν την συναισθηματική κατάσταση τους. Η μέθοδος έρευνας που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ποιοτική και το ερευνητικό εργαλείο ήταν ένα ημι-πειραματικό σχέδιο με προέλεγχο και μετα-έλεγχο στην ομάδα ελέγχου. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 18 μαθητές της Στ' τάξης Πειραματικού Δημοτικού Σχολείου που βρίσκεται στις Σέρρες. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η επαφή των παιδιών με το θέατρο βοηθά στην βελτίωση των επιδόσεών τους σε γλωσσικό επίπεδο. Επίσης αυξήθηκε η φαντασία και η κριτική σκέψη τους, δεξιότητες που βοήθησαν τους μαθητές να βελτιώσουν το επίπεδο της επιχειρηματολογίας τους και την αυτοπεποίθησή τους, όπως και στην έκφραση των συναισθημάτων τους. Η ερευνήτρια κατέληξε ότι το θέατρο πρέπει να ενταχθεί στο σχολικό πλαίσιο ως μορφή διδασκαλίας, καθώς βοηθά τους μαθητές να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους, να κατανοήσουν τον εαυτό τους και το κοινωνικό περιβάλλον τους και να αναπτυχθούν ως ισορροπημένες προσωπικότητες.

Η Ρώσση (2018) διεξήγαγε έρευνα με τίτλο, «Η Αξιοποίηση των Θεατρικών Τεχνικών με Στόχο την Ενδυνάμωση των Κοινωνικών Σχέσεων των Μαθητών: Μία Έρευνα-Δράσης σε Μαθητές Γ' Δημοτικού», εξετάζοντας πως η αξιοποίηση των θεατρικών τεχνικών μπορεί να συμβάλει στην ενδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων των μαθητών. Αναλυτικότερα η ερευνήτρια αποσκοπούσε να διερευνήσει πως επιδρά η θεατρική εμπύχωση στους μαθητές δημοτικού, εάν και σε ποιο βαθμό ενδυναμώνεται η κοινωνικοποίηση τους και διαμορφώνονται οι διαπροσωπικές σχέσεις τους. Η μέθοδος έρευνας που επιλέχθηκε ήταν η ποιοτική και συγκεκριμένα η έρευνα-δράσης. Τα δεδομένα της έρευνας συλλέχθηκαν μέσω της ανοιχτής παρατήρησης, της βιντεοσκόπησης εργαστηρίων, της συζήτησης με την εκπαιδευτικό, των συνεντεύξεων με τα παιδιά και της διατήρησης προσωπικού ημερολογίου από την ερευνήτρια. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 11 μαθητές και μαθήτριες της Γ' τάξης δημοτικού ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου. Τα δεδομένα της έρευνας επαληθεύτηκαν με τη μέθοδο της τριγωνοποίησης. Η έρευνα κατέδειξε ότι η επαφή των μαθητών με θεατρικές τεχνικές συνέβαλε στην βελτίωση των διαμαθησιακών σχέσεων τους και στην συνειδητοποίηση των αξιών από τις οποίες διέπονται οι κοινωνικές σχέσεις τους. Επίσης διαπιστώθηκε ότι καλλιεργήθηκε το πνεύμα συνεργασίας, η συναισθηματική και

συμπεριφορική αυτορρύθμιση των παιδιών, καθώς και η ανάπτυξη της ατομικότητας τους. Συνάμα καλλιεργήθηκαν οι κοινωνικές σχέσεις, οι μαθητές ανταποκρίθηκαν σε κοινωνικούς ρόλους, μαθητές με μη ορθή συμπεριφορά βελτίωσαν σημαντικά τη συμπεριφορά τους μετά την επαφή με τα θεατρικά εργαστήρια, ενώ επίσης καλλιεργήθηκε η δεξιότητα της αυτενέργειας, η οποία αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την δημιουργική μαθητεία.

Η Sextou (2022) πραγματοποίησε έρευνα με τίτλο, «Theatre in Pediatrics: Can Participatory Performance Mitigate Educational, Emotional and Social Consequences of Missing out School During Hospitalization?», εξετάζοντας πως το θέατρο μπορεί να επιφέρει εκπαιδευτικές, συναισθηματικές και κοινωνικές επιπτώσεις στο παιδί κατά την περίοδο νοσηλείας του σε νοσοκομείο και τη μη δυνατότητα παρακολούθησης της σχολικής περιόδου. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν ποιοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ημι-δομημένη συνέντευξη. Στην έρευνα έλαβαν μέρος εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε νοσοκομεία παιδιών. Η έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή του θεάτρου σε παιδιατρικά τμήματα νοσοκομείων μπορεί να συμβάλει ώστε να παιδιά να βελτιώσουν το γνωστικό κεφάλαιο τους, να διαχειρίζονται τα συναισθήματα τους, να χαλαρώνουν και να επικοινωνούν με τον έξω κόσμο.

Ο Ιωακειμίδης (2015) διεξήγαγε έρευνα με τίτλο, « Το Διδακτικό Αντικείμενο της Θεατρικής Αγωγής στα Ολοήμερα Σχολεία της Κρήτης: Απόψεις Εκπαιδευτικών», εξετάζοντας τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η θεατρική αγωγή στο πλαίσιο του ολοήμερου προγράμματος στις σχολικές μονάδες. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν η ποιοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ημι-δομημένη συνέντευξη. Στη έρευνα έλαβαν μέρος 29 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης εκ των οποίων οι 13 ήταν θεατρολόγοι και εργάζονταν στον σχολεία Κρήτη. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μαθητές απολάμβαναν τις δραστηριότητες που αφορούσαν το θέατρο και απελευθερώνονταν και ανέπτυσαν ολόπλευρα την προσωπικότητα τους. Η εμπλοκή τους σε θεατρικές δραστηριότητες τους οδήγησε στην ανάπτυξη σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης, συνεργασίας, επικοινωνίας, στην εξάλειψη του άγχους, στην ανάπτυξη κοινωνικών δραστηριοτήτων, στην δημιουργία σχέσεων αλληλεπίδρασης, στην προώθηση της βιωματικής μάθησης, στην καλλιέργεια της δημιουργικότητας και στην εξάλειψη προβληματικών συμπεριφορών.

Η Βράγκου (2020) πραγματοποίησε έρευνα με τίτλο, «Το Εφηβικό Θέατρο ως Σύγχρονη και Διεθνής Θεατρική Έκφραση των Σκέψεων και της Φωνής των Εφήβων. Συσχετίζοντας

το Εφηβικό Θέατρο στον Οργανισμό Goodman Theater του Ιλινόις και στο Εθνικό θέατρο της Ελλάδας», με στόχο να διερευνήσει την αναγκαιότητα ύπαρξης και την προοπτική του παιδικού θεάτρου και πως αυτό συμβάλει στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των εφήβων. Η μεθοδολογία της έρευνας που πραγματοποιήθηκε ήταν η ποιοτική και το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η συνέντευξη. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν υπεύθυνοι εφηβικών σκηνών, συντελεστές παραστάσεων και θεατές. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το θέατρο για τους έφηβους μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο της προσωπικής ανάπτυξης τους και του γνωστικού κεφαλαίου τους, βοηθώντας τους να προσεγγίσουν ορθά μία θεατρική παράσταση. Το εφηβικό θέατρο αποτελεί μία μορφή θεάτρου που απευθύνεται σε μία ιδιαίτερη κατηγορία κοινού, τους εφήβους, οι οποίοι βρίσκονται σε διαδικασία ενηλικίωσης. Οι βιολογικές αλλαγές, η διαδικασία διεύρυνσης του «Εγώ», η συγκρότηση της αυτοεικόνας τους, οι συναισθηματικές επιλογές όπως για παράδειγμα οι διαπροσωπικές, φιλικές, οικογενειακές σχέσεις, η διαδικασία παρατήρησης και συμμετοχής στο κοινωνικό περιβάλλον, είναι πτυχές που προσεγγίζει το εφηβικό θέατρο και μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

Όσον αφορά τις μικτές έρευνες οι Αϊβαζίδου & Γιαννάκου (2018) διεξήγαγαν έρευνα με τίτλο «Η Θεατρική Αγωγή ως Μέσο Αντιμετώπισης Φαινομένων Ρατσισμού και Κοινωνικού Αποκλεισμού στο Νηπιαγωγείο», με σκοπό να διερευνήσουν πως η συμμετοχή των παιδιών σε θεατροπαιδαγωγικό πρόγραμμα (παιδική παράσταση), μπορεί να περιορίσει τις προκαταλήψεις τους. Η έρευνα που διεξήχθη ήταν μικτή και τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η παρέμβαση (κουκλοθέατρο) και το ερωτηματολόγιο. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 18 παιδιά προσχολικής ηλικίας, που φοίτησαν το σχολικό έτος 2017-2018 στο 17^ο Νηπιαγωγείο Αλεξανδρούπολης, τα οποία κλήθηκαν να απαντήσουν δύο φορές στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, μία φορά πριν την παρέμβαση και μία μετά. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν, ότι η πλειοψηφία των παιδιών που συμμετείχε στο θεατροπαιδαγωγικό πρόγραμμα είχε ιδιαίτερο ενθουσιασμό για αυτό, συμμετείχε με προθυμία και ενεπλάκη στη θεατρική διαδικασία. Αποτέλεσμα της προαναφερόμενης συνθήκης ήταν η καλλιέργεια των ομαδοσυνεργατικών δεξιοτήτων των παιδιών, καθώς δέχθηκαν ερεθίσματα και αντάλλαξαν απόψεις. Η έρευνα κατέληξε ότι η επαφή με το θέατρο βοηθά τα παιδιά να μάθουν τον εαυτό τους και να έρθουν σε επαφή με τον κοινωνικό περίγυρο. Συμβάλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, στο μοίρασμα, στην αποδοχή της διαφορετικότητας, στην ενεργοποίηση της συμμετοχής τους σε

δραστηριότητες. Επίσης η έρευνα κατέληξε ότι το θέατρο μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση ρατσιστικών και κοινωνικών φαινομένων από την προσχολική ακόμη ηλικία και στην μείωση των προκαταλήψεων των παιδιών.

Η Χιώτου (2014) πραγματοποίησε μελέτη με τίτλο, «Θεατροπαιδαγωγικά Προγράμματα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Μια Εναλλακτική Προσέγγιση Μάθησης», εξετάζοντας πως τα θεατροπαιδαγωγικά προγράμματα μπορούν να αποτελέσουν έναν εναλλακτικό τρόπο μάθησης στην ελληνική εκπαίδευση. Ειδικότερα η ερευνήτρια επεδίωξε να διερευνήσει, κατά πόσο η επαφή των παιδιών με το θέατρο βοηθά να επιλυθούν κοινωνικά προβλήματα, όπως είναι ο σχολικός εκφοβισμός, εάν ενθαρρύνονται οι μαθητές να αποκτήσουν μία πιο θετική στάση απέναντι στο διαφορετικό και εάν οι μαθητές ενδυναμώνονται να αναλάβουν δράση. Η μέθοδος έρευνας που επιλέχθηκε ήταν η μικτή, με την ερευνήτρια να εφαρμόζει έρευνα δράσης και να κάνει χρήση ερωτηματολογίου. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 94 μαθητές που φοιτούσαν σε σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Θεσσαλονίκη. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι μέσω των παιδαγωγικών μεθόδων και των τεχνικών του θεάτρου, ενισχύονται οι θετικές αλλαγές στις στάσεις των μαθητών όσον αφορά ευαίσθητα κοινωνικά ζητήματα. Η επαφή των παιδιών με τη θεατρική αγωγή συμβάλλει στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και στην αλλαγή της συμπεριφοράς τους, βοηθά στην κοινωνική διαπαιδαγώγηση τους, στην ανάπτυξη προβληματισμού απέναντι στα κοινωνικά ζητήματα, όπως είναι ο σχολικός εκφοβισμός και στην αλλαγή στάσεων τους.

Οι Mavroudis & Bournelli (2019) διεξήγαγαν έρευνα με τίτλο, «The Contribution of Drama in Education to the Development of Skills Improving the Interpersonal Relations of Multi-cultural Classroom Students». Στόχος της έρευνας ήταν να καταδείξει τη συμβολή του θεάτρου στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε πολυπολιτισμικό σχολείο. Η έρευνα που εφαρμόστηκε ήταν μικτή και τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η συνέντευξη, η παρατήρηση, το ημερολόγιο του ερευνητή, αξιολογήσεις και αυτοαξιολογήσεις των συμμετεχόντων μαθητών. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 21 παιδιά προσχολικής ηλικίας που προέχονταν από διαφορετικές χώρες και χαμηλό οικονομικό πλαίσιο. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το θέατρο αποτελεί πολύτιμο εκπαιδευτικό εργαλείο για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των παιδιών. Συγκεκριμένα

διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές ενδυνάμωσαν την ενσυναίσθηση, τη συνεργασία και τις δεξιότητες σε επίπεδο διαπροσωπικών σχέσεων.

3.2 Συζήτηση

Από τη συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε για την συμβολή του ελληνικού παιδικού θεάτρου στην ανάπτυξη του παιδιού εντοπίστηκαν 19 κατάλληλες έρευνες. Από αυτές 8 ήταν ποσοτικές, 8 ήταν ποιοτικές και 3 μικτές.

Από αυτές τις έρευνες, προέκυψε μία σειρά ερμηνειών για τον ρόλο του παιδικού θεάτρου που μας οδηγεί σε ένα σύνολο διαπιστώσεων. Αναλυτικότερα όπως καταδείχθηκε το παιδικό θέατρο βοηθά να βελτιωθούν οι γλωσσικές δεξιότητες των παιδιών και γενικότερα η καλλιέργεια του λόγου (Μεντίζη, 2009· Στρατή, 2014), οι σχολικές επιδόσεις, (Βεντούλη, Λενακάκης και Βουγιούκας, 2019· Sextou, 2022) η αθλητική ικανότητα και η φυσική εμφάνιση (Βεντούλη, Λενακάκης και Βουγιούκας, 2019). Επιπροσθέτως το παιδικό θέατρο συμβάλει ώστε να αναπτυχθούν οι επιχειρηματολογικές δεξιότητες του παιδιού, αυξάνει την φαντασία (Tombak, 2014), την κριτική σκέψη του, το επίπεδο της αυτοεκτίμησης, τη δυνατότητα της συναισθηματικής έκφρασης του (Μεντίζη, 2009· Tombak, 2014· Τζουλάφη, 2017· Ρώσση, 2018· Αϊβαζίδου & Γιαννάκου, 2018· Βεντούλη, Λενακάκης και Βουγιούκας, 2019· Μπουζαλάς, 2020· Schnyder, Monsivais & Huber, 2021· Sextou, 2022· Boinett, Oranga & Ebuva, 2022) την αυτενέργεια (Boinett, Oranga & Ebuva, 2022· Ρώσση, 2018) την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων (Στρατή, 2014· Παπαφωτίου, 2016· Τζουλάφη, 2017· Αϊβαζίδου & Γιαννάκου, 2018) και την αυτοαντίληψη (Mansour, Martin, Anderson & Gibson, 2016· Βεντούλη, Λενακάκης και Βουγιούκας, 2019).

Τα παιδιά αναπτύσσουν θετική στάση απέναντι σε ευαίσθητα κοινωνικά ζητήματα, καθώς η θεατρική αγωγή καλλιεργεί την ενσυναίσθηση (Χιώτου, 2014· Στρατή, 2014· Mavroudis & Bournelli, 2019) και την αλλαγή της συμπεριφοράς τους, βοηθά στην κοινωνική διαπαιδαγώγηση τους, στην ανάπτυξη προβληματισμών γύρω από κοινωνικά ζητήματα (Χιώτου, 2014· Παπαφωτίου, 2016· Ρώσση, 2018· Γιαζίδου, 2019· Boinett, Oranga & Ebuva, 2022), στην αντιμετώπιση σχολικών φαινομένων (Χιώτου, 2014), προκαταλήψεων και ρατσιστικών συμπεριφορών (Αϊβαζίδου & Γιαννάκου, 2018), στην ψυχосυναισθηματική ανάπτυξη τους (Βράγκου, 2020).

Επιπροσθέτως διαφάνηκε ότι το θέατρο βοηθά τα παιδιά να αξιοποιήσουν τις έμφυτες κλίσεις και τα ταλέντα τους, να αποκτήσουν χωρικές και χρονικές δεξιότητες και σωματικό

έλεγχο (Παπαφωτίου 2016), συναισθηματική και συμπεριφορική αυτορρύθμιση (Mansour, Martin, Anderson & Gibson, 2016· Ρώσση, 2018· Boinett, Oranga & Ebuva, 2022). Επίσης μέσω του παιδικού θεάτρου τα παιδιά αναπτύσσουν μία ολιστική προσέγγιση για τον κόσμο (Γιαξίδου, 2019) και το κοινωνικό περιβάλλον αφού καλλιεργούν τις διαπροσωπικές σχέσεις τους (Tombak, 2014· Βεντούλη, Λενακάκης και Βουγιούκας, 2019· Mavroudis & Bournelli, 2019· Βράγκου, 2020· Schnyder, Monsivais & Huber, 2021· Sextou, 2022· Boinett, Oranga & Ebuva, 2022).

Το θέατρο διαπιστώθηκε ότι συμβάλλει ώστε τα παιδιά να καλλιεργήσουν αξίες και αρχές, σεβασμό απέναντι στη διαφορετικότητα, κατανόηση του άλλου, ανάπτυξη ομαδοσυνεργατικού πνεύματος και ισότιμη συμμετοχή σε γνωστική και μαθησιακή διαδικασία (Tombak, 2014· Στρατή, 2014· Αϊβαζίδου & Γιαννάκου, 2018· Αϊβαζίδου & Γιαννάκου, 2018· Mavroudis & Bournelli, 2019· Μπουζαλάς, 2020· Boinett, Oranga & Ebuva, 2022). Το θέατρο συμβάλει στη ανάπτυξη σχέσεων αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών, εμπιστοσύνης, αμοιβαίας συνεργασίας, εξάλειψης άγχους, την καλλιέργεια δημιουργικότητας (Ιωακειμίδης, 2015· Παπαφωτίου, 2016) της αυτοπεποίθησης (Walker, 2014· Παπαφωτίου, 2016·), της αυτοεκτίμησης (Walker, 2014) και γενικά στην ανάπτυξη της ολιστικής προσωπικότητας των μαθητών (Τζουλάφη, 2017· Μπουζαλάς, 2020) και των διαμαθησιακών σχέσεων τους (Ρώσση, 2018) όπως και στη δημιουργική μαθητεία, (Ρώσση, 2018).

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας διαπιστώνεται από όσα προαναφέρθηκαν ότι το παιδικό θέατρο αποτελεί μια μορφή τέχνης με σαφή παιδαγωγικό χαρακτήρα, η οποία συμβάλει πολυποίκιλα στην ολιστική ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην απόκτηση ποικίλων γνώσεων και δεξιοτήτων. Η πολύπλευρη συμβολή του παιδικού θεάτρου στην ανάπτυξη του παιδιού, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το γεγονός, ότι το παιδί συμμετέχει ποικιλοτρόπως στο παιδικό θέατρο σωματικά, πνευματικά, συναισθηματικά και κοινωνικά. Μέσω της παρακολούθησης παιδικών παραστάσεων, όπως επίσης και μέσω της δραματοποίησης (θεατρικό παιχνίδι), οι ανήλικοι θεατές βιώνουν και μεταλλάσσουν τις εμπειρίες, σε πληροφορίες και γνώσεις, όπως επίσης και τις συνειδητές και μη συνειδητές ποιότητες του εσωτερικού τους κόσμου.

Όπως διαπιστώθηκε από την συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε, το παιδικό θέατρο βοηθά στην βελτίωση της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης των παιδιών, της σχολικής ικανότητας, της συμπεριφοράς, της οικοδόμησης κοινωνικών και διαπροσωπικών δεξιοτήτων. Η παιδαγωγική και ψυχολογική διάσταση του παιδικού θεάτρου συμβάλλει στην ενίσχυση της παιδείας των μαθητών και της προοδευτικής ολοκλήρωσης της προσωπικότητάς τους, ενισχύει τη δημιουργικότητα, την αυτονομία, τη συμπεριφορική αυτορρύθμιση, την βελτίωση της αυτοεικόνας και την ανάπτυξη μιας δημοκρατικής προσωπικότητας. Συνάμα το παιδικό θέατρο φαίνεται ότι βοηθά το παιδί να εκφραστεί, να αποκτήσει θεατρική αίσθηση και παιδεία, να αναπτύξει τις επικοινωνιακές δεξιότητές του, να καλλιεργήσει τις ανθρώπινες σχέσεις.

Κάθε θεατρική παράσταση μπορεί να αποτελέσει ένα δημιουργικό συμβάν που παρέχει στους μαθητές άμεση ικανοποίηση, καθώς διακρίνεται από την ψυχολογική την κοινωνική την αισθητική και την παιδευτική διάσταση. Το παιδικό θέατρο χρησιμοποιεί πληθώρα τεχνικών που δομούνται σε 4 φάσεις, τη φάση της απελευθέρωσης, τη φάση της αναπαραγωγής, τη φάση του σκηνικού αυτοσχεδιασμού και της ανάλυσης. Το παιδί είτε ως θεατής, είτε ως συμμετοχός σε θεατρική παράσταση, μπορεί να εκφραστεί σωματικά και λεκτικά να αυτοσχεδιάσει, να αξιοποιήσει το τυχαίο και το αυθόρμητο. Το θέατρο βοηθάει τα παιδιά να ενεργοποιήσουν τη φαντασία τους, να οξύνουν την κριτική σκέψη τους, να μάθουν να δημιουργούν συλλογικά, να διευρύνουν την ευαισθησία του σώματός τους, να είναι πρόθυμα να ενεργούν δημιουργικά στην πορεία όλης της ζωής τους.

Κρίνεται αναγκαίο να διενεργηθούν ευρύτερες έρευνες τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο, για τη συμβολή του παιδικού θεάτρου στην ανάπτυξη των παιδιών από την προσχολική έως και την εφηβική ηλικία. Οι μελέτες αυτές θα συμβάλουν ώστε να καλυφθεί το υπάρχον ερευνητικό κενό, καθώς η υπάρχουσα ερευνητική βιβλιογραφία γύρω από τη συμβολή του παιδικού θεάτρου είναι αρκετά περιορισμένη. Συνάμα η αναγκαιότητα διενέργειας επιπλέον ερευνών με αντίστοιχο ή παρόμοιο αντικείμενο πραγμάτευσης όπως το παρόν, θεωρείται απαραίτητη, ώστε να κατανοηθεί τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο και από τους μαθητές και τους γονείς, η αναγκαιότητα εμπλοκής τους με τη θεατρική αγωγή. Η θεατρική αγωγή θα πρέπει να ενταχθεί συστηματικότερα στην εκπαίδευση των παιδιών τόσο σε επίπεδο τυπικής, όσο και μη τυπικής διάστασης. Η παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων, αλλά και η εμπλοκή των μαθητών σε αυτές, θεωρείται όπως διαπιστώθηκε ιδιαίτερα επωφελής, καθώς μπορεί να επιδράσει καθοριστικά σε όλη την πορεία του ατόμου, αφού διαμορφώνει εκτός από το γνωστικό κεφάλαιο και την προσωπικότητά του του ανήλικου θεατή.

Αναφορές

- Αϊβαζίδου, Π. & Γιαννάκου, Ε. (2018). Η Θεατρική Αγωγή ως Μέσο Αντιμετώπισης Φαινομένων Ρατσισμού και Κοινωνικού Αποκλεισμού στο Νηπιαγωγείο. Διπλωματική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή.
- Αναγνωστόπουλος, Β.Λ., (1988) *Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας – Ανιχνεύσεις*. Αθήνα : Καστανιώτη.
- Βεντούλη, Κ., Λενακάκης, Α., & Βουγιούκας, Κ. (2019). «Η επίδραση της θεατροπαιδαγωγικής στην αυτοαντίληψη παιδιών Ε΄και Στ΄τάξης δημοτικού σχολείου». Στο Π. Γιαννούλη & Μ. Κουκουνάρης-Λιάγκης (Επιμ.), *Θέατρο και παραστατικές τέχνες στην εκπαίδευση: Ουτοπία ή αναγκαιότητα;* (σσ. 141-147). Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
- Boinett, F., Oranga, J. and Obuba, E. (2022) Influence of Instructional Drama Activities on the Development of Early Years Learners in Elgeyo-Marakwet County, Kenya. *Open Journal of Social Sciences*, 10, 348-359.
- Βράγκου, Π. (2020). Το Εφηβικό Θέατρο ως Σύγχρονη και Διεθνής Θεατρική Έκφραση των Σκέψεων και της Φωνής των Εφήβων. Συσχετίζοντας το Εφηβικό Θέατρο στον Οργανισμό Goodman Theater του Ιλινόις και στο Εθνικό θέατρο της Ελλάδας. Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ, Πάτρα.
- Γιαξίδου, Χ. (2019). Η Συμβολή των Θεατρικών Τεχνικών στην Ανάπτυξη της Περιβαλλοντικής Συνείδησης στη Μη Τυπική Εκπαίδευση. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλεξανδρούπολη.
- Γραμματάς, Θ. (1996). *Fantasyland. Θέατρο για Παιδικό και Νεανικό Κοινό*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Γραμματάς, Θ. (1999). *Διδακτική του Θεάτρου*. Αθήνα: Τυπωθήτω
- Γραμματάς, Θ. (2015). *Το Θέατρο ως Πολιτισμικό Φαινόμενο*. Αθήνα: Παπαζήσης
- Δελώνης, Α. (1987). *Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία, 1835-1985. Από τις Πρώτες Ρίζες Μέχρι Σήμερα*. Αθήνα: Ηράκλειτος.

- Ιωακειμίδης, Π. (201). «Το Διδακτικό Αντικείμενο της Θεατρικής Αγωγής στα Ολοήμερα Σχολεία της Κρήτης: Απόψεις Εκπαιδευτικών». Στο Σ. Σιμόπολος (Επιμ.) *Θέατρο και Θεατρικές Τέχνικές στην Αγωγή και την Εκπαίδευση*, Αθήνα : Θαλής- ΕΚΠΑ, σ. 45-57.
- Καγγελάρη, Δ. (1999). *Θέατρο για Παιδιά ένας Πρακτικός Οδηγός*. Αθήνα: Ελληνικό κέντρο θεάτρου για τα παιδιά και τα νιάτα.
- Καλογεροπούλου, Ξ. (1991). «Ένα Ερώτημα και μία Απάντηση». Στο, Ξ. Καλογεροπούλου (Επιμ.), *Θέατρο για Παιδιά. Ένας Πρακτικός Οδηγός* (σ. 8-9). Αθήνα: Ελληνικό Κέντρο Θεάτρου για το Παιδί και τα Νιάτα.
- Καλογεροπούλου, Ξ. (1995). «Ελληνικό Κέντρο Θεάτρου για το Παιδί και τα Νιάτα». Στο Καλογεροπούλου (Επιμ.), *Θέατρο για Παιδιά. Ένας Πρακτικός Οδηγός* (σ. 10-11). Β΄ Έκδοση. Αθήνα: Ελληνικό Κέντρο Θεάτρου για το Παιδί και τα Νιάτα.
- Καλογεροπούλου, Ξ. (2002). «Μετά από μία δεκαετία» στο Γ. Ροΐλου (επιμ.), *Θέατρο για παιδιά 2. Θέατρο και Σχολείο* (σ. 10-11). Β΄ Έκδοση. Αθήνα: Ελληνικό Κέντρο Θεάτρου για το Παιδί και τα Νιάτα.
- Κανατσούλη, Μ. (2002). *Εισαγωγή Θεωρία και Κριτική της Παιδαγωγικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα : University Studio Press.
- Καρασσά, Φ., (2006). Αρχές και Μεθοδολογία της Συστηματικής Ανασκόπησης της Βιβλιογραφίας. *Ελληνική Ρευματολογία*, 17(4), 289-297.
- Κουρετζής, Λ. & Άλκηστις, (1993). *Θεατρική Αγωγή 1. Βιβλίο για το Δάσκαλο*. Αθήνα : Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Λαδογιάννη, Γ. (2011). *Το Παιδικό Θέατρο στην Ελλάδα - Ιστορία και Κείμενα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Λεκκάτου, Ι. (2006). *Το Ελληνικό Παιδικό Θέατρο για Παιδιά από τα Πρώτα Βήματα στην Καθιέρωση (1896 -1972)*. Διδακτορική διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- Mansour, M. Martin, A. Anderson, Gibson, R. (2016). Young People's Creative and Performing Arts Participation and Arts Self-concept: A Longitudinal Study of Reciprocal Effects. *The Journal of Creative Behavior*, 52(3), 1-39.

- Μεντίζη, Μ. (2009). Η Συμβολή του Εκπαιδευτικού Δράματος στη Γλωσσική Ανάπτυξη του Παιδιού. Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ, Πάτρα.
- Μισιρλή, Α. (2020). *Η Δημιουργική Γραφή Συναντά το Μουσειακό Θέατρο με Στόχο την Ανάπτυξη Κριτικής και Δημιουργικής Σκέψης σε Μαθητές και Μαθήτριες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ, Πάτρα.
- Μπουζαλάς, Β.Κ. (2020). Η Σχολική Θεατρική Παράσταση & ο ρόλος του Εκπαιδευτικού ως Σκηνοθέτη. Διπλωματική Εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- Παπαφοτίου, Κ. (2016). Διερεύνηση των Απόψεων των Εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την Αξιοποίηση της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό Σχολείο. Διπλωματική Εργασία, Χαροκοπείο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- Πλακάς, Δ. (1989). Η Θεατρική Παιδεία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, *Διαβάζω*, 214, 16-20.
- Πρωτοψάλτη, Λ. (2002). «Μαθητικοί Θεατρικοί Αγώνες». Στο Ροΐλου (Επιμ.) *Θέατρο για παιδιά 2. Θέατρο και Σχολείο*, (σ. 243). Αθήνα : Ελληνικό Κέντρο Θεάτρου για τα Παιδιά και του Νέους.
- Ροΐλου, (2002). *Το Ελληνικό Κέντρο Θεάτρου για τα Παιδιά και τους Νέους: Ελληνικό Κέντρο της Assitej*. Ροΐλου (Επιμ.) *Θέατρο για παιδιά 2. Θέατρο και Σχολείο*, (σ. 11-12). Αθήνα : Ελληνικό Κέντρο Θεάτρου για τα Παιδιά και του Νέους.
- Ρώσση, Κ. (2018). Η Αξιοποίηση των Θεατρικών Τεχνικών με Στόχο την Ενδυνάμωση των Κοινωνικών Σχέσεων των Μαθητών: Μία Έρευνα- Δράσης σε Μαθητές Γ' Δημοτικού. Διπλωματική Εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- Σακελλαρίου, Χ. (2009). *Ιστορία της παιδικής Λογοτεχνίας Ελληνική και Παγκόσμια, Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας με στοιχεία θεωρίας*. (Θ' έκδοση). Αθήνα: Νόηση.
- Στρατή, Β. (2014). Απόψεις Θεατρολόγων και Δασκάλων για την Χρήση της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό Σχολείο. Διπλωματική, ΕΑΠ, Πάτρα.
- Tombak, A. (2014). Importance Of Drama In Pre-School Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 143, 372 – 378.

- Τζουλάφη, Δ. (2017). *Θέατρο και Εκπαίδευση. Το Παιδικό και Εφηβικό Θέατρο στην Πόλη των Ιωαννίνων. Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ, Πάτρα.*
- Τσατσούλης, Δ. (1999). *Σημειολογικές Προσεγγίσεις του Θεατρικού Φαινομένου. Θεωρία και Κριτική Ανάλυση της Σύγχρονης Θεατρικής Πρακτικής.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τσιπουρίδη, Ν. (2020). *Μα Γιατί τα Παιδιά Πρέπει να Βλέπουν Θέατρο;* Αθήνα: Αθηνοδρόμιο.
- Χιώτου, Α. (2014). *Θεατροπαιδαγωγικά Προγράμματα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Μια Εναλλακτική Προσέγγιση Μάθησης.* Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ, Πάτρα.
- Forrest-Bank, S., Nicotera, N., Matera Bassett, D., & Ferrarone, P. (2016). Effects of an expressive art intervention with urban youth in low-income neighborhoods. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 33, 429-441.
- Galvan, J. L., & Galvan, M. C. (2017). *Writing Literature Reviews: A Guide for Students of the Social and Behavioral Sciences* (7th ed.). Routledge.
- Goldberg, M. (1975). *Children's Theatre: A Philosophy and a Method.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Greene, J. P., Erickson, H. H., Watson, A. R., & Beck, M. I. (2018). The Play's the Thing: Experimentally Examining the Social and Cognitive Effects of School Field Trips to Live Theater Performances. *Educational Researcher*, 47(4), 246–254.
- Maguire, T & Schuitema, k. (2012). *Theatre for Young Audiences: A Critical Handbook.* London: A Trentham Book. London: Institute of Education Press.
- Maliekel, L.B., Boddie, C.J., Palmer Wolf, Dennie, and Holochwost, Steven J. (2019) "Theaters for Learning: The NEW VICTORY THEATER SPARK Program". Στο, M. Finneran, M. Anderson (Eds.) Ed Finneran, Michael, Anderson, Michael (Eds.) *Education and Theatres: Beyond the Four Walls.* London: Springer, 195-207.
- Moher, D. Liberat, A. Tetzlaff, J. & Altman, D.G.(2009). Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-analyses: the PRISMA statement. *PLoS Med* 6(7):e1000097.
- Moore N. (2006). *How to Do Research: Practical Guide to Designing and Managing Research Project.* Cornwall UK: Facet Pub.
- Mavroudis, N. Bourneli, P. (2019). The Contribution of Drama in Education to the Development of Skills Improving the Interpersonal Relations of Multicultural Classroom Students. *Journal of Educational Issues*, 5(2), 42-57.

- Radloff, K. (2016). Why Children's Theater Matters the Impact of the Arts on Young People. *The Rose Performing Arts for Children and Families*, 1-6.
- Salmon, D. & Rickaby, C. (2014). City of One: A Qualitative Study Examining the Participation of Young People in Care in a Theatre and Music Initiative. *Children and Society*, 28 (1), 30-41.
- Schnyder, S. Monsivais Wico, D. Huber, T. (2021). Theater Arts as a Beneficial and Educational Venue in Identifying and Providing Therapeutic Coping Skills for Early Childhood Adversities: A Systematic Review of the Literature. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 13(4), 457-467.
- Schonmann, S. (2006). Theatre as a Medium for Children and Young People: Images and Observations. Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Sextou, P. (2022) Theatre in Paediatrics: Can Participatory Performance Mitigate Educational, Emotional and Social Consequences of Missing out School During Hospitalization?, Research in Drama Education: *The Journal of Applied Theatre and Performance*, 27 (1), 88-105.
- Walker, S. (2014). *It's Not All Just Child's Play: A Psychological Study on the Potential Benefits of Theater Programming with Children*. Thesis, The University of Maine, Maine.
- Wood, D. & Grant, J. (1997). *Theatre for Children: A Guide to Writing, Adapting, Directing and Acting*. London: Faber and Faber Limited.